

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІНІ менеджменту, адміністрування та права

Факультет менеджменту

Кафедра менеджменту ЗЕД

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

(мікроекономіка та макроекономіка)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для проведення практичних занять та організації
самостійної роботи студентів факультету менеджменту

денної форми навчання

ОКР «Бакалавр»,

галузь знань 0306 «Менеджмент і адміністрування»,

напрямок підготовки 6.030601 «Менеджмент»

(МОА, МЗЕД, ММС)

Вінниця - 2012

УДК 330.101

Брояка А.А., Феняк Л.А., Хасцька О.П. Методичні вказівки для проведення практичних занять та організації самостійної роботи з дисципліни «Економічна теорія (мікроекономіка та макроекономіка)» для студентів факультету менеджменту денної форми навчання ОКР «Бакалавр», галузь знань 0306 «Менеджмент і адміністрування», напрям підготовки 6.030601 «Менеджмент» (МОА, МЗЕД, ММС). – Вінниця: ВНАУ, 2012. – 72 с.

Рецензенти: С.Г. Кафлевська., к.е.н., доцент, ВНАУ
М.Ю. Мироненко, к.е.н., доцент, ВТЕІ КНТЕУ

Розглянуто та затверджено на засіданні кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності ВНАУ від 17 січня 2012 р., протокол № 6 та на засіданні вченої ради факультету менеджменту ВНАУ від _____ 2012 р., протокол № ____.

Рекомендовано навчально-методичною комісією ВНАУ, протокол № ____ від _____ 2012 р.

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ВНАУ
заборонено

ЗМІСТ

	стр.
Передмова	4
I. Орієнтовна структура змісту навчальної дисципліни «Економічна теорія (мікроекономіка, макроекономіка)» та розподіл навчального часу	7
II. Структура курсу за КМСОНП для навчальної дисципліни «Економічна теорія (мікроекономіка та макроекономіка)»	8
III. Схема орієнтовного розподілу балів за видами робіт дисципліни «Економічна теорія (мікроекономіка, макроекономіка)»	9
IV. Змістові модулі курсу	10
Модуль 1. Мікроекономіка	10
Тести до змістового модуля 1	39
Модуль 2. Макроекономіка	41
Тести до змістового модуля 2	61
V. Зміст самостійної роботи	63
VI. Список рекомендованої літератури	67

ПЕРЕДМОВА

Економічна теорія, що включає в себе такі складові як мікроекономіка та макроекономіка, входить до фундаментально-професійного блоку сучасної системи підготовки фахівців економічних спеціальностей і є обов'язковою дисципліною. Необхідною передумовою для повноцінного опанування матеріалу з курсу «Економічна теорія (мікроекономіка та макроекономіка)» є глибокі знання з основ економічної теорії, історії економічних вчень, вищої математики, філософії. Методичні вказівки розроблено згідно із програмою навчальної дисципліни та відповідно до змістовної частини галузевих стандартів вищої освіти і освітньо-професійної програми підготовки бакалавра, галузь знань 0306 – «Менеджмент і адміністрування», напрям підготовки 030601 – «Менеджмент».

Мікроекономіка вивчає поведінку та механізм прийняття рішень окремими мікросистемами (індивід, домогосподарство, підприємство, галузь, ринок), що діють в умовах обмеженості ресурсів. Дана дисципліна всебічно аналізує підґрунтя раціональної діяльності виробників та споживачів, власників виробничих та фінансових ресурсів, визначає сутність зовнішніх факторів, що впливають на їх рішення.

Макроекономіка – найбільш складний і, разом з тим, важливий розділ економічної теорії. Він включає в себе знання про механізм функціонування народного господарства як цілості. Проблеми, що традиційно відносяться до макроекономічних, - це проблема повної зайнятості ресурсів; величина виробленого національного доходу; динаміка ділового циклу; мінімізації рівня інфляції і рівноваги платіжного балансу; економічне зростання.

Метою курсу є формування ринково-орієнтованого світогляду і ґрунтовних знань у студентів щодо поведінки економічних суб'єктів та методів прийняття ними оптимальних господарських рішень за наявних обмежених ресурсів та альтернативних можливостей їх використання; щодо механізму функціонування національної економіки та набуття навичок дослідження показників економічного та соціального розвитку

економіки завдяки використанню універсального інструментарію та економічного моделювання.

Для досягнення поставлено мети передбачається вирішення таких завдань:

- показати місце мікроекономічної та макроекономічної науки в суспільстві, розкрити їх понятійний апарат;
- розкрити зміст окремих економічних теорій, на які спирається сучасна мікроекономічна та макроекономічна наука;
- розглянути основні методи, показники та моделі мікроекономічної та макроекономічного аналізу;
- розкрити механізм причинно-наслідкових зв'язків, які існують в економіці на мікро- та макро- рівнях, інструменти і методи регулювання;
- сформулювати у слухачів вміння здійснювати мікроекономічні та макроекономічні розрахунки, аналізувати діяльність мікроекономічних та макроекономічних систем, знаходити найбільш раціональні рішення щодо їх подальшого розвитку.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен знати:

- основи аналізу і взаємодії попиту і пропозиції;
- як формується споживчий вибір на ринку;
- як фірма визначає кількісний і якісний склад ресурсів для виробництва певного обсягу продукції;
- як фірма визначає обсяг виробництва та ціну на продукцію залежно від ринкової структури;
- механізм формування, функціонування та регулювання грошового обігу, банківської системи, товарного виробництва, кругообігу капіталу;
- сутність економічних категорій: заробітна плата, зайнятість, ціна, інфляція тощо та методи їх регулювання.

Вміти:

- аналізувати діяльність підприємства за умов досконалої та недосконалої конкуренції;
- аналізувати поведінку споживачів на ринку товарів і послуг, а також домогосподарств на ринку факторів виробництва;
- оцінити економічну ситуацію країни та виявляти закономірності економічного розвитку;
- обирати найефективніші методи регулювання економічних явищ та категорій.

На семінарські та практичні заняття виносяться найсуттєвіші питання, насамперед методичного характеру, які потребують поглибленого обговорення. Важливим завданням семінарських та практичних занять є опанування методиками розв'язування задач й аналізу економічних ситуацій.

Самостійна робота студентів при вивченні курсу «Економічна теорія» проводиться у таких формах:

- опрацювання лекційного матеріалу;
- підготовка до практичних занять;
- виконання домашніх завдань;
- підготовка до контрольних робіт, модульно-рейтингового контролю;
- вивчення тем або окремих питань, що виносяться на самостійне опрацювання;
- ознайомлення із законодавчими та нормативними актами України;
- підготовка до іспиту.

Контроль рівня знань студентів здійснюється шляхом опитування на семінарських та практичних заняттях, а також на індивідуальних консультаціях, виконання контрольних робіт та тестових завдань, перевірки домашніх завдань, модульними колоквіумами, захистом курсової роботи та підсумковим іспитом.

І. ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (МІКРОЕКОНОМІКА, МАКРОЕКОНОМІКА)» ТА РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

№	назва теми	годин		
		лекції	прак-тичні	СРС
МОДУЛЬ І. МІКРОЕКОНОМІКА				
Змістовий модуль 1. Теорії поведінки і рівноваги споживача та виробника в ринковому середовищі				
1.	Теорія поведінки споживача	2	2	2
2.	Теорія виробництва і витрат	2	2	2
3.	Ринок досконалої конкуренції	2	2	2
4.	Монопольний ринок	2	2	2
5.	Монополістична конкуренція та олігополія	2	2	3
Змістовий модуль 2. Ринки ресурсів та ефективність ринкової системи				
6.	Ринки факторів виробництва. Ринок праці	2	2	2
7.	Ринки капітальних і земельних ресурсів	2	2	3
8.	Загальна рівновага та економіка добробуту	4	4	2
	Всього за модуль 1	18	18	18
МОДУЛЬ ІІ. МАКРОЕКОНОМІКА				
Змістовий модуль 3. Ринкова система та приватна закрита економіка				
1.	Макроекономічні показники в системі національних рахунків	2	2	2
2.	Кейнсіанська модель рівноваги	4	4	2
3.	Грошовий ринок	2	2	3
4.	Макроекономічна нестабільність	2	2	2
Змістовий модуль 4. Змішана закрита економіка та відкрита економіка				
5.	Одночасна рівновага на товарному та грошовому ринках: модель IS-LM	2	2	3
6.	Економічна динаміка	2	2	2
7.	Теорії зовнішньоекономічної діяльності	4	4	4
	Всього за модуль 2.	18	18	18
	РАЗОМ	36	36	36

II. СТРУКТУРА КУРСУ ЗА КМСОНП ДЛЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (МІКРОЕКОНОМІКА ТА МАКРОЕКОНОМІКА)»

№ залікового кредиту		№ модуля	Назва змістового модуля (назва теми)	Види навчальної діяльності	Загальна кількість заходів / годин	Кількість білів за кожний вид діяльності		
Поточний контроль	Заліковий кредит I 108 год. / 3 кредити	Модуль I 54 год. / 1,5 кр.	ЗМ ₁ Теорії поведінки і рівноваги споживача та виробника в ринковому середовищі	Лекції	5 / 10 год.	5		
				Практичні	5 / 10 год.	3		
				Сам. робота студ.	5 / 11 год.	4		
				Контрольні заходи	1	2		
				Всього за ЗМ ₁	17 / 31 год.	14 б.		
			ЗМ ₂ Ринки ресурсів та ефективність ринкової системи	Лекції	4 / 8 год.	4		
				Практичні	4 / 8 год.	2		
				Сам. робота студ.	3 / 7 год.	3		
				Контрольні заходи	1	2		
				Всього за ЗМ ₂	13 / 23 год.	11 б.		
			Захист модуля I					1
		Всього за модуль I						35 б.
		Модуль II 54 год. / 1,5 кр.	ЗМ ₃ Ринкова система та приватна закрита економіка	Лекції	5 / 10 год.	5		
				Практичні	5 / 10 год.	3		
				Сам. робота студ.	5 / 11 год.	4		
				Контрольні заходи	1	2		
				Всього за ЗМ ₁	17 / 31 год.	14 б.		
			ЗМ ₄ Змішана закрита економіка та відкрита економіка	Лекції	4 / 8 год.	4		
				Практичні	4 / 8 год.	2		
				Сам. робота студ.	3 / 7 год.	3		
				Контрольні заходи	1	2		
				Всього за ЗМ ₂	13 / 23 год.	11 б.		
			Захист модуля II					1
		Всього за модуль 2						35 б.
		Всього за поточний контроль						70 б.
Всього:				Підсумковий контроль	1	30 б.		
				Всього за заліковий кредит	60 / 108 год.	100 б.		
Заліковий кредит II 36 год./ 1 кредит		Модуль III 36 год./ 1 кр.	Курсова робота (100 б.)		Підготовка – 70 б. Захист – 30 б.			

ІІІ. СХЕМА ОРІЄНТОВНОГО РОЗПОДІЛУ БАЛІВ ЗА ВИДАМИ РОБІТ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (МІКРОЕКОНОМІКА, МАКРОЕКОНОМІКА)»

Модуль	Кількість годин		Форма контролю	К-сть заходів	Оцінка		Сума балів		
	ЛЗ	СЗ			max	min	max	min	
1	18	18	Перевірка ЛЗ	9	1,0	0,6	9,0	6,0	
			Робота на семінарах:						
			• Присутність	9	0,5	0,3	4,5	3,0	
			• Усна відповідь	2	2,0	1,2	4,0	3,0	
			Перевірка домашнього завдання (задачі)	2	1,25	0,8	2,5	2,0	
			Тести або контрольні роботи	2	2,5	1,5	5,0	3,0	
			Захист модуля	1	10,0	6,0	10,0	6,0	
			Всього			35,0	25,0		
2	18	18	Перевірка ЛЗ	9	1,0	0,6	9,0	6,0	
			Робота на семінарах:						
			• Присутність	9	0,5	0,3	4,5	3,0	
			• Усна відповідь	2	2,0	1,2	4,0	3,0	
			Перевірка домашнього завдання (задачі)	2	1,25	0,8	2,5	2,0	
			Тести або контрольні роботи	2	2,5	1,5	5,0	3,0	
			Захист модуля	1	10,0	6,0	10,0	6,0	
			Всього			35,0	25,0		
			Іспит	1	30,0	10,0	30,0	10,0	
	36	36	Разом				100,0	60,0	

IV. ЗМІСТОВІ МОДУЛІ КУРСУ

МОДУЛЬ I. МІКРОЕКОНОМІКА

Змістовий модуль 1. Теорії поведінки і рівноваги споживача та виробника в ринковому середовищі

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Мета:

З'ясувати яким чином споживачі розподіляють свої кошти на покупку різних товарів і послуг, чому споживач купує одну сукупність товарів, а не іншу, яку можна було б придбати на ту ж суму коштів, з'ясувати умови довгострокової рівноваги споживача, тобто такого його стану, який дає можливість прогнозувати поведінку споживача на ринку товарів і послуг.

Завдання:

1. Побудова моделі поведінки домогосподарства за допомогою кривих байдужості.
2. Оцінка бюджетних можливостей споживача.
3. Визначення оптимального плану споживання домогосподарства.

Питання для обговорення:

1. Вступ до мікроекономіки. Попит, пропозиція, еластичність.
2. Модель смаків та уподобань домогосподарств.
3. Криві байдужості та їх властивості.
4. Ординальна та кардинальна концепції корисності.
5. Модель можливостей споживача.
6. Ціни і бюджетне обмеження.
7. Модель рівноваги домогосподарства.

Ключові тотожності та залежності:

$U = f(X, Y)$ – функція корисності

$$MU = \frac{U(X + \Delta X) - U(X)}{\Delta X} \quad \text{— формула граничної корисності}$$

блага

$$MU_X = \frac{\partial f(X, Y)}{\partial X} \quad \text{— обрахунок граничної корисності блага } X \text{ як}$$

похідної функції корисності

$$MRS_{X,Y} = -\frac{\Delta Y}{\Delta X} = \frac{MU_X}{MU_Y} = \frac{P_X}{P_Y}, \quad MRS < 0 \quad \text{— гранична норма}$$

заміни

$$P_X \cdot X + P_Y \cdot Y = I \quad \text{— бюджетне обмеження споживача (рівняння}$$

бюджетної лінії)

$$\begin{cases} \frac{P_X}{P_Y} = \frac{MU_X}{MU_Y} \\ I = P_X \cdot X + P_Y \cdot Y \end{cases} \quad \text{— умова рівноваги споживача}$$

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Уявіть економіку, в якій виробляються лише два блага: телевізори та хліб. Економіка при повному та ефективному використанні ресурсів спроможна виробляти різні сполучення цих благ.

Варіанти	Хліб (тис. т)	Телевізори (шт.)
А	0	300
Б	100	270
В	200	210
Г	300	120
Д	400	0

1. Намалуйте криву виробничих можливостей економіки.
2. Розгляньте т. В на кривій. Що можна сказати про стан економіки, який відповідає цій точці?
3. Внаслідок приватизації землі удосконалились технологія та організація праці в сільському господарстві. Як зміняться можливості економіки (покажіть на графіку)?

4. Визначте альтернативну вартість виробництва хліба для кожного варіанта виробництва.

Задача 2.

Крива попиту на товар описується таким рівнянням: $Q_D = 600 - 4P$, крива пропозиції: $Q_S = 300 + 8P$. Яка рівноважна ціна та рівноважний обсяг товару? Припустимо, що ціна товару 15 тис. грн., що виникне – надлишок чи дефіцит, в якому розмірі?

Задача 3.

Нижче наведені дані про ситуацію на ринку відеокасет

Ціна, грош. од.	8	16	24	32	40
Попит, млн. шт.	70	60	50	40	30
Пропозиція, млн. шт.	10	30	50	70	90

Намалюйте графік попит і пропозиції відеокасет:

а) Чому дорівнює рівноважна ціна та обсяг виробництва відеокасет на цьому ринку?

б) Яка ситуація складеться на ринку – виникне надлишок чи дефіцит відеокасет – при ціні 8 грош. од. за касету? Визначте обсяг надлишку (дефіциту)?

с) Виконайте ту ж саму задачу за умов, якщо ціна складе 32 грош. од.

д) Зростання споживчих витрат збільшило попит населення на відеокасети на 15 млн. штук при кожному рівні цін. Які будуть рівноважні ціна та обсяг виробництва відеокасет?

Задача 4.

Аборигени споживають ананаси та банани. Їх життєвий досвід свідчить, що набори з 5 ананасів і 20 бананів та 20 ананасів і 5 бананів рівноцінні. Рівноцінними вони також вважають набори (10;15) і (15;10).

1) Графічно зобразіть ці набори та покажіть множини наборів кращих і гірших за набір (10;15).

2) Побудуйте криві байдужості.

Задача 5.

Бюджетна лінія споживача задається рівнянням: $X + 2Y = 60$.

- 1) Побудуйте графік бюджетної лінії.
- 2) Визначте альтернативні витрати придбання додаткової одиниці товару Х.
- 3) Якою є абсолютна величина кута нахилу бюджетної лінії?
- 4) Як зміниться положення бюджетної лінії, якщо:
  - а) за інших рівних умов дохід споживача зростає до 80 грн.?
  - б) ціна товару Х зростає вдвічі, а ціна товару У і дохід споживача залишаються на рівні початкових?

Задача 6.

Розв'яжіть наступні завдання:

- а) Коли ціна товару Х зросла з 10 до 15 грн. за одиницю, споживання товару У збільшилось з 50 до 75 одиниць. Обчисліть коефіцієнт перехресної еластичності попиту і визначте, якими є ці товари - замінниками чи доповнювачами?
- б) Припустимо, що доходи родини зросли з 600 грн. до 1500 грн. на місяць, а її видатки на товар N за цей же період зросли відповідно з 50 грн. до 100 грн. Обчисліть коефіцієнт еластичності попиту за доходом і визначте, яким є товар N - предметом першої необхідності чи предметом розкоші?
- в) Ціна товару зросла з 1,5 грн. до 2 грн. за одиницю, а обсяг пропонування збільшився з 900 одиниць до 1000 одиниць на тиждень. Обчисліть лінійний коефіцієнт цінової еластичності пропонування.

Задача 7.

Петро витрачає 20 грн. на добу на яблука та груші. Гранична корисність яблук для нього $20-3x$, а гранична корисність груш – $40-5y$, де x – кількість яблук, y – кількість груш. Ціни фруктів дорівнюють 1 грн. та 5 грн. за штуку відповідно. Яку кількість яблук та груш щоденно купуватиме Петро?

Задача 8.

Школяр отримав від батьків 2 грн. 40 коп., на які вирішив купити зошити і авторучки. Ціна одного зошита – 30 коп., ціна авторучки – 20 коп.

Побудуйте бюджетну лінію школяра, відклавши кількість

зошитів на вертикальній, а кількість ручок – на горизонтальній осі. Визначте, як зміститься бюджетна лінія, якщо:

- а) ціна авторучки зросла в 2 рази за інших рівних умов;
- б) ціна зошита зросла до 40 коп. за інших рівних умов;
- в) батьки видали школяру 3 грн. 60 коп., а ціни на товари залишилися на рівні початкових;
- г) батьки видали школяру 3 грн. 60 коп., ціна авторучки зросла в 2 рази, а ціна зошита зросла до 40 коп.

Задача 9.

Споживач витрачає 13 грош. од. на тиждень на помідори та огірки. Гранична корисність помідорів для нього визначається рівнянням $30 - 2X$, де X — кількість помідорів, кг. Гранична корисність огірків становить $19 - 3Y$, де Y — кількість огірків, кг. Ціни товарів відповідно 2 грош. од. та 1 грош. од. Яку кількість помідорів та огірків придбає раціональний споживач?

Рекомендована література:

1 [с. 42-44, 48-56], 2 [с. 64-89], 3 [с. 62-103], 7 [с. 25-38], 8 [с. 22-42], 9 [с. 64-66, 76-79], 10 [с. 103-128], 12 [с. 59-73], 15 [с. 66-124], 19 [с. 7-26], 17 [с. 54-59], 26 [с. 12-21, 44-48, 53-58], 40 [с. 150-170].

ТЕМА 2. ТЕОРІЯ ВИРОБНИЦТВА І ВИТРАТ

Мета:

Дослідити процес трансформації ресурсів у кінцеву продукцію за допомогою виробничої функції. З'ясувати сутність та види витрат виробництва. Пояснюючи закономірності досягнення технологічної та економічної ефективності, дослідити механізм оптимізації господарських рішень виробників.

Завдання:

1. З'ясування зв'язків між складом затрат і випуском продукту за допомогою виробничої функції і побудова карти ізоквант.
2. Побудова і застосування моделі витрат виробництва для їх оптимізації.

Питання для обговорення:

1. Ефективний план виробництва та виробнича функція.
2. Вплив окремого виробничого ресурсу на обсяг випуску.
3. Заміна виробничих ресурсів при виробництві.
4. Визначення оптимальної структури виробництва фірми.
5. Функції витрат за різних технологій.
6. Застосування правил випуску та витрат до оптимізації обсягу виробництва.

Ключові тотожності та залежності:

$Q = f(K, L)$ – двохфакторна виробнича функція

K – капітал

L – праця

Q – обсяг виробництва

$AP_L = \frac{TP_L}{L}$ – середній продукт праці

$MP_L = \frac{\Delta TP_L}{\Delta L}$ – граничний продукт праці

$TC(Q) = FC + VC(Q)$ – сукупні витрати виробництва

FC – фіксовані сукупні витрати виробництва

VC – змінні сукупні витрати виробництва

$AVC = \frac{VC(Q)}{Q}$ – середні змінні витрати виробництва

$AFC = \frac{FC}{Q}$ – середні фіксовані витрати виробництва

$ATC = \frac{TC(Q)}{Q} = \frac{FC + VC(Q)}{Q} = AFC + AVC$ – середні сукупні
витрати виробництва

$MC(Q) = TC(Q) - TC(Q-1)$ – граничні витрати

$MC(Q) = TC'(Q) = \partial TC(Q) / \partial Q$ – обрахунок граничних витрат за функцією сукупних витрат

$MRTS_{L,K} = -\frac{\Delta K}{\Delta L} = \frac{MP_L}{MP_K}$, $MRTS < 0$ – гранична норма технологічної заміни капіталу працею

$MRTS_{K,L} = \frac{1}{MRTS_{L,K}}$ – гранична норма технологічної заміни праці капіталом

$Q = a K^\alpha L^\beta$; $a, \alpha, \beta > 0, \alpha + \beta = 1$ – виробнича функція Кобба-Дугласа, де α та β – значення еластичності випуску за певним фактором виробництва

$MRTS_{K,L} = -\frac{\alpha}{1-\alpha} \cdot \frac{L}{K}$ – гранична норма технологічної заміни праці капіталом для функції Кобба-Дугласа

$P_K \cdot K + P_L \cdot L = TC = I$ – функція сукупної вартості виробництва

$\begin{cases} \frac{P_L}{P_K} = \frac{MP_L}{MP_K} \\ TC = P_L \cdot L + P_K \cdot K \end{cases}$ – умова максимізації випуску

$\begin{cases} \frac{P_L}{P_K} = \frac{MP_L}{MP_K} \\ f(K, L) = C \end{cases}$ – умова мінімізації витрат

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Фірма нарощує обсяги виробництва у короткостроковому періоді. Взаємозв'язок між обсягами використання змінного фактора та сукупним випуском продукції представлений даними наступної таблиці:

Кількість змінного фактора (L) робітників/день	0	1	2	3	4	5	6
Сукупний випуск продукції (TP) одиниць /день	0	40	90	126	150	165	170

1. Обчисліть величини граничного та середнього продуктів змінного фактора за кожного з обсягів випуску.

2. Накресліть криві сукупного, середнього та граничного продуктів змінного фактора.

3. Визначте, з наймом якого робітника фірма відчує дію спадної віддачі.

Задача 2.

Фірма збільшує обсяги виробництва продукції у короткостроковому періоді. Заповніть пропуски у наведеній таблиці, обчисливши величини всіх видів продукту.

Кількість робітників, L	Сукупний продукт, TP_L	Граничний продукт, MP_L	Середній продукт, AP_L
3	...	X	30
4	...	20	...
5	130	...	...
6	...	5	...
7	...	...	19,5

Задача 3.

Для випуску 346 виробів за робочий день фірма може застосувати такі варіанти технологічно ефективних способів виробництва:

Варіанти технології	A	B	C	D
Кількість праці, одиниць	1	2	3	6
Кількість капіталу, одиниць	6	3	2	1

Ціна одиниці праці 2 грн. , ціна одиниці капіталу 3 грн.

1. Визначте економічно ефективний спосіб виробництва.

2. Чи зміниться вибір фірмою технології, якщо ціна одиниці капіталу знизиться до 1 грн. ? Яку саме комбінацію праці капіталу вибере фірма?

Задача 4.

У виробництві продукції фірма застосовує два види ресурсів - працю та капітал. Ціна одиниці праці - 8 грн./год., ціна одиниці капіталу - 12 грн./год. За певного рівня випуску граничний продукт праці становить 40 одиниць, граничний продукт капіталу - 60 одиниць.

Визначте, чи мінімізує фірма свої сукупні виробничі витрати, чи їй потрібно змінити співвідношення ресурсів.

Задача 5.

Припустімо, що ви збираєтеся відкрити мале підприємство з виробництва столярних виробів. Придбання необхідного устаткування обійдеться вам у 50 тис. грош. од. власних коштів, які за альтернативного їх використання можуть щорічно давати вам 5 тис. грош. од. доходу. Устаткування розраховано на 10 років роботи. Вам необхідно найняти 10 робітників, місячний фонд оплати яких становитиме 2100 грош. од. Крім того, за оренду виробничого приміщення ви щорічно сплачуватимете 4 тис. грош. од., а на закупівлю сировини та матеріалів і оплату електроенергії витратитимете 15 тис. грош. од. За вашими підрахунками річний дохід підприємства від продажу столярних виробів після сплати податків становитиме 69,3 тис. грош. од. На аналогічному малому підприємстві вам пропонують зайняти вакантну посаду менеджера з річною оплатою в 4200 грош. од. Обчисліть розміри бухгалтерського та економічного прибутку, які отримуватиме мале підприємство, виходячи з наведених вище даних.

Рекомендована література:

1 [с. 63-68, 75-80], 2 [с. 96-107, 113-120], 3 [с. 106-143], 7 [с. 53-63], 8 [с. 133-150, 166-181], 8 [с. 112-142], 10 [с. 129-158], 12 [с. 74-87], 15 [с. 64-66, 73-85], 16 [с. 126-176], 17 [с. 79-81, 88-96, 101-104], 26 [с. 62-75], 40 [с. 187-230].

ТЕМА 3. РИНОК ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Мета:

Розглянути процедуру прийняття рішення про обсяги випуску конкурентною фірмою, використовуючи два можливих підходи 1) порівняння валового доходу і валових витрат, і 2) порівняння граничного доходу і граничних витрат, вивести загальне правило максимізації прибутку, з'ясувати принципи функціонування конкурентних фірм в часі.

Завдання:

1. Обґрунтування обсягів пропозиції товару конкурентної фірми.
2. Опрацювання моделей максимізації прибутку, мінімізації збитків.
3. Побудова економічної моделі поведінки конкурентної фірми і галузі в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Питання для обговорення:

1. Критерії та класифікації типів ринкових структур.
2. Попит і пропозиція фірми за умов досконалої конкуренції.
3. Модель витрат виробництва, економічна природа і показники.
4. Критерії, цілі та особливості стратегії поведінки конкурентної фірми в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Ключові тотожності та залежності:

$TR = P \cdot Q$ – сукупний дохід досконалого конкурента

$AR = \frac{TR}{Q}$ – середній дохід досконалого конкурента

$MR = \frac{\Delta TR}{\Delta Q}$ – граничний дохід досконалого конкурента

$MR = AR = P$ – умова досконалої конкуренції

$\pi = TR - TC = P \cdot Q - ATC \cdot Q = (P - ATC) \cdot Q$ – чистий дохід (прибуток)

$MR = MC$ – правило максимізації прибутку

$P = \min ATC$ – умова беззбитковості

$P \leq \min AVC$ – умова закриття фірми

$P = LRMC = \min LRAC$ – умова довгострокової конкурентної рівноваги

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Досконало конкурентна фірма нарощує обсяги виробництва у короткостроковому періоді від 0 до 10 одиниць продукції, її постійні витрати становлять 60 грн. Динаміка змінних витрат представлена даними таблиці:

Обсяг випуску, од.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Змінні витрати, грн.	0	45	85	120	150	185	225	270	325	390	465

1. Розрахуйте сукупні, середні сукупні, середні постійні, середні змінні, а також граничні витрати фірми; визначте величини сукупного та граничного виторгів, економічних прибутків (збитків) фірм за наступними ринковими цінами: $P_1 = 50$, $P_2 = 40$, $P_3 = 30$.

2. Побудуйте криві сукупних постійних та змінних витрат, криві сукупного виторгу та економічних прибутків (збитків) і визначте оптимальні обсяги виробництва за методом TR-TC.

3. Побудуйте криві середніх сукупних, середніх змінних та граничних витрат і граничних виторгів і визначте оптимальні обсяги виробництва за кожної заданої ціні за методом MR-MC: $P_1 = 50$, $P_2 = 40$, $P_3 = 30$.

4. На моделі MR-MC визначте короткострокову криву пропонування фірми.

Задача 2.

Фірма працює в умовах досконалої конкуренції. Функція її сукупних витрат має вигляд: $TC = 0,1Q^2 + 15Q + 10$. Ринкова ціна товару становить 25 грн. за одиницю.

Визначте, який обсяг випуску дозволить фірмі максимізувати прибуток.

Задача 3.

Конкурентна фірма функціонує у короткостроковому періоді. В таблиці наведено динаміку сукупних витрат залежно від зміни обсягу виробництва:

Обсяг випуску продукції (Q), од.	0	1	2	3	4	5
Сукупні витрати (TC), грн.	10	12	16	22	30	40

Визначте:

1. Ціну беззбитковості фірми;
2. Обсяг продукції, який фірма буде виробляти за ціною беззбитковості;
3. Побудуйте модель рівноваги фірми в ситуації беззбитковості;
4. Обчисліть, який обсяг випуску вибере фірма, якщо ринкова ціна становитиме: а) 5 грн.; б) 9 грн. Яким буде результат діяльності фірми?

Задача 4.

Функція сукупних витрат конкурентної фірми має вигляд: $TC = 6Q + 2Q^2$. Визначте результат діяльності фірми, якщо вона виробляє 25 одиниць продукції і реалізує їх на досконало конкурентному ринку за ціною 36 грн. за одиницю.

Задача 5.

Ціна реалізації одиниці продукції 10 грн. Технічний оптимум обсягу виробництва складає 3000 од. при собівартості виготовлення одиниці продукції 6 грн. Економічний оптимум складає 4000 од. при собівартості виготовлення одиниці продукції 6,5 грн.

При обсязі виробництва 2000 од. (перший беззбитковий поріг рентабельності) і 5000 од. (другий беззбитковий поріг

рентабельності) ціна реалізації 10 грн. і витрати виробництва одиниці продукції однакові.

- а). Визначте прибуток для технічного і економічного обсягу виробництва.
- б). Побудуйте графічну модель.

Задача 6.

Уявіть, що ви – незалежний консультант з економічних питань. Вашими порадами постійно користуються фірми, що працюють в умовах досконало конкурентного ринку. Надана ними інформація є неповною, але ваші знання дозволяють дати певні рекомендації для кожного випадку. Спробуйте визначити необхідні вам дані й відповідно до ситуації виберіть для кожної фірми одну з наступних рекомендацій, яка дозволить оптимізувати її стан: 1) збільшити обсяг випуску; 2) зменшити обсяг випуску; 3) припинити виробництво; 4) залишити галузь; 5) не змінювати обсягу випуску. Поясніть ваше рішення відносно кожної фірми.

Фірма	Часовий період	P	MR	TR	Q	TC	MC	ATC	AVC	EP (-EP)
А	S	4,0			2000	7400	2,9		3,2	
Б	S	5,9			10000		5,9	4,7	4,2	
В	S			40000	4000		10	10,0	8,7	
Г	S		25,0		100	3500	26	35,0	23,9	
Д	S	9,0			500		9,0	15,0	12,0	
Е	L		37,9		500		45,0	45,0		

Рекомендована література:

1 [с. 89-94], 2 [с. 126-140], 3 [с. 147-163], 7 [с. 64-71], 8 [с. 198-222], 9 [с. 153-158], 10 [с. 159-188], 12 [с. 89-103], 15 [с. 99-104], 16 [с. 177-206], 17 [с. 109-117], 26 [с. 80-91], 40 [с. 238-265].

ТЕМА 4. МОНОПОЛЬНИЙ РИНОК

Мета:

Визначити теоретичні основи ефективного функціонування монопольної фірми, розглянути цінові стратегії монополістів, за допомогою яких вони реалізують свою владу над ринком і перетворюють надлишок споживача у монопольний прибуток.

Завдання:

1. Визначення обсягу випуску, ціни і доходу фірми-монополіста та побудова відповідних моделей рівноваги.
2. Оцінка можливостей і наслідків цінової дискримінації монополіста.

Питання для обговорення:

1. Поведінка фірми-монополіста в порівнянні з конкуренцією.
2. Монополія і теорія та практика попиту.
3. Оптимальний план фірми-монополіста.
4. Наслідки монополізації та антимонопольне регулювання.

Ключові тотожності та залежності:

$MP < P$ – умова недосконалої конкуренції

$MR = MC$ – правило максимізації прибутку

$TR = P(Q) \cdot Q$ – сукупний дохід при недосконалій конкуренції

$AR = \frac{TR}{Q} = P$ – середній дохід монополіста

$MR = TR'(Q) = \frac{\partial TR(Q)}{\partial Q} = a - 2 \cdot b \cdot Q$ – граничний дохід

$MR = P + Q \cdot \frac{P}{Q \cdot E_D} = P \cdot \left(1 + \frac{1}{E_D}\right)$ – взаємозв'язок між
граничним доходом та еластичністю попиту

$$P = \frac{MC}{1 + \frac{1}{E_D}} \text{ – ціноутворення за умов монополії}$$

$P_m > P_c = LRMC = \min LRATC$ – умова довгострокової рівноваги при монополії

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Попит на продукцію фірми–монополіста заданий рівнянням: $P = 40 - Q$. Функція витрат фірми має вигляд: $TC = 50 + Q^2$. Визначте:

- 1) обсяг виробництва, який дозволяє монополії максимізувати прибуток;
- 2) величину економічного прибутку.

Задача 2.

Модель простої монополії описується наступною системою рівнянь: $Q_D = 10 - 2P$; $TC = 1 + 2Q$; $TR = 5Q - Q^2$.

Визначте:

- 1) обсяг виробництва і ціну, що забезпечують монополісту максимізацію економічного прибутку, а також величину економічного прибутку;
- 2) обсяг виробництва і ціну, що забезпечують монополісту максимізацію сукупного виторгу; якою буде величина економічного прибутку у цьому випадку?

Задача 3.

Модель простої монополії описується наступними рівняннями: $TR = 100Q - Q^2$; $MC = 10 + Q$.

Визначте обсяг виробництва і ціну продукції, якщо:

- 1) фірма функціонує як проста монополія.
- 2) фірма функціонує в умовах досконалої конкуренції.
- 3) порівняйте одержані результати і зробіть висновки щодо наслідків монополізації виробництва.

Задача 4.

На ринку досконалої конкуренції діють п'ять однакових

фірм. Індивідуальне пропонування кожної фірми описується рівнянням $Q_S = P - 2$. Ринковий попит описується рівнянням $Q_D = 8 - P$.

Визначте і покажіть графічно величину втрат надлишку споживача за умови, що конкурентна галузь монополізується.

Задача 5.

В місті діє єдиний кінотеатр, витрати якого $TC = 30 + 20Q$, де Q – кількість відвідувачів. Попит на дитячі квитки становить: $11q = 20 - 0,5p$, на дорослі: $22q = 8 - 0,1p$. Знайти оптимальні для кінотеатру ціни на квитки.

Рекомендована література:

1 [с. 101-105], 2 [с. 146-155], 3 [с. 167-185], 5 [с. 72-92], 6 [с. 235-248], 9 [с. 186-192], 10 [с. 189-234], 12 [с. 104-115], 14 [с. 105-142], 15 [с. 207-234], 17 [с. 120-124], 26 [с. 94-105], 40 [с. 460-482].

ТЕМА 5.   МОНОПОЛІСТИЧНА   КОНКУРЕНЦІЯ   ТА   ОЛІГОПОЛІЯ

Мета:

З'ясувати причини виникнення монополістичної конкуренції, розглянути особливості поведінки фірми в коротко- та довгостроковому періодах, дослідити вплив на прийняття рішення фірмою чинника нецінової конкуренції. Дослідити особливості функціонування олігополістичних структур, а також зміст основних моделей, що пояснюють їх поведінку і механізм визначення оптимального плану виробництва.

Завдання:

1. Визначення обсягу випуску, ціни і доходу фірми та галузі за умов монополістичної конкуренції та побудова відповідних моделей рівноваги.
2. Опрацювання варіантів поведінки фірми-олігополіста.

Визначення обсягу випуску, ціни і доходу фірми та галузі за умов олігополії та побудова відповідних моделей рівноваги.

Питання для обговорення:

1. Монополістична конкуренція та її особливості. Моделі рівноваги за умов монополістичної конкуренції.
2. Теорія олігополістичного ринку. Методи олігополістичного ціноутворення.
3. Моделі дуополії і теорія ігор.

Ключові тотожності та залежності:

$MP < P$ – умова недосконалої конкуренції

$MR = MC$ – правило максимізації прибутку

$TR = P(Q) \cdot Q$ – сукупний дохід при недосконалий конкуренції

$$MR = TR'(Q) = \frac{\partial TR(Q)}{\partial Q} = a - 2 \cdot b \cdot Q \text{ – граничний дохід}$$

$$Q_1(Q_2) = \left(\frac{P}{V} - Q_2 - \frac{MC_1(Q_1)}{V} \right) / 2 \quad \text{– рівняння кривих}$$

реагування в моделі Курно,

$$Q_2(Q_1) = \left(\frac{P}{V} - Q_1 - \frac{MC_2(Q_2)}{V} \right) / 2 \quad \text{де } V \text{ – коефіцієнт}$$

лінійної функції

$$Q_1^* = \frac{P + MC_2 - 2 \cdot MC_1}{3 \cdot V} \quad \text{або} \quad Q_2^* = \frac{P + MC_1 - 2 \cdot MC_2}{3 \cdot V} \quad \text{–}$$

рівновага за Курно

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Функція сукупних витрат монополістичного конкурента має вигляд: $TC = 200 + 30Q$, функція попиту на продукцію фірми описується рівнянням: $P = 60 - 0,2Q$.

Визначте оптимальний обсяг випуску і ціну, які дозволяють максимізувати прибуток фірми.

Задача 2.

Кожна з 20 фірм монополістична конкурентної галузі має криву попиту, задану рівнянням: $P = 10 - Q$.

Визначте аналітичний вираз для кривої попиту кожної фірми після входження в галузь 5 нових фірм.

Задача 3.

Фірма "Фаворит" виготовляє спортивні костюми (тис. одиниць на рік) і діє на ринку монополістичної конкуренті. Граничний виторг фірми описується рівнянням: $MR = 20 - Q$, граничні витрати: $MC = 3Q - 10$.

Визначте величину надлишкових виробничих потужностей фірми в одиницях річного випуску, якщо мінімальні довгострокові середні витрати становлять 11 грн.

Задача 4.

Скориставшись наведеними в таблиці даними, обчисліть сукупний і граничний виторг.

Ціна, грош. од.	7,00	6,50	6,00	5,50	5,00	4,50	4,00	3,50	3,00	2,50
Обсяг попиту, шт./тиждень	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Виконайте завдання:

а) накресліть лінії попиту, сукупного і граничного виторгу, поясніть їх взаємозв'язки;

б) поясніть, чому граничний виторг 4-ї одиниці продукту дорівнює 3,50 грош. од., хоча ціна дорівнює 5,00 грош. од.;

в) визначте еластичний та нееластичний відрізки лінії попиту. Який узагальнюючий висновок можна зробити щодо зв'язку між граничним доходом та еластичністю попиту?

г) нехай граничні витрати при певному значенні обсягу продукції якимось чином стали дорівнювати нулю. Який обсяг продукції випустило б підприємство, прагнучи прибутковості

Задача 5.

Постійні витрати фірми $FC = 1000$, а її змінні витрати наступним чином залежать від обсягу: $VC = Q^2$. Ринкова функція попиту на товар має вигляд: $Q = 480 - 2P$. Визначити оптимальні обсяги випуску товару та ціну за умови, що дана фірма єдина, яка пропонує дану продукцію на ринку.

Задача 6.

Дайте порівняльну характеристику ринкових структур, заповнивши наступну таблицю відповідями “так”, “ні”, “можливо”

Фірми:	Досконала конкуренція	Монополіст. конкуренція	Монополія
Виробляють диференційовану продукцію			
Стикаються зі спадною кривою попиту			
Обирають обсяг випуску за правилом $MR = MC$			
Для оптимального обсягу випуску мають $P = MC$			
Для кожного обсягу випуску крім першої одиниці мають $P > MR$			
Мають бар'єри до входження в галузь			
Отримують економічний прибуток у довгостроковому періоді			
Залишають ринок, якщо у довгостроковому періоді $P < LRAC$			
Припиняють виробництво, якщо і у короткостроковому періоді $P < AVC$			
Мають надлишкові потужності			
Рекламують продукцію			

Рекомендована література:

1 [с. 112-113, 118-121], 2 [с. 161-165, 172-181], 3 [с. 186-215], 5 [с. 72-92], 6 [с. 261-266, 277-288], 9 [с. 217-220, 231-235], 11 [с. 365-382], 12 [с. 117-129, 130-141], 14 [с. 105-142], 17 [с. 235-272], 18 [с. 128-131, 134-137], 26 [с. 109-118], 40 [с. 487-502].

Змістовий модуль 2. Ринки ресурсів та ефективність ринкової системи

ТЕМА 6. РИНКИ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА. РИНОК ПРАЦІ

Мета:

Розглянути специфіку формування попиту на ресурсних ринках, вивчити закономірності пропонування праці, дослідити вплив на неї ефекту доходу та ефекту заміни, розглянути механізм утворення рівноважної заробітної плати на досконало та недосконало конкурентному ринку,

Завдання:

1. Визначення попиту на робочу силу і побудова моделі ринку праці в умовах досконалої конкуренції.
2. Визначення наслідків монополізації та монопсонізації ринку праці.

Питання для обговорення:

1. Принципи і особливості формування попиту фірми на ресурси.
2. Особливості ринку праці за різних ринкових структур.
3. Визначення рівня заробітної плати.

Ключові тотожності та залежності:

$$MFC_L = \frac{\Delta TC}{\Delta L} \text{ – гранична вартість фактора праці}$$

$$AFC_L = \frac{TC}{L} \text{ – середня вартість фактора праці}$$

$$MFC_L = P_L^E \text{ – рівноважна ціна фактора праці (ставка заробітної плати)}$$

$MRP_L = MP_L \cdot MR$ – граничний продукт праці в грошовому вимірі

$VMP_L = P_Q \cdot MP_L$ – цінність граничного продукту праці

$VMP_L = MRP_L$ – цінність граничного продукту праці на конкурентному ринку праці

$VRP_L = MFC_L$ – умова максимізації прибутку фірми на конкурентному ринку праці

$MRP_L = MP_L \cdot P_Q = P_L$ – умова конкурентного ринку праці

$I = P_L \cdot L$ – добовий дохід індивіда

$MRS_{IH} = P_L$ – умова оптимального вибору між доходом і відпочинком

$E_L = \frac{\Delta L / L}{\Delta P_L / P_L} = \frac{\% \Delta L}{\% \Delta P_L}$ – еластичність ринкового попиту на працю

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Фірма є досконалим конкурентом на ринку готової продукції і купує працю на конкурентному на ринку ресурсу, її виробнича функція описується рівнянням: $Q = 4L$. Попит на продукцію галузі має вигляд: $Q_D = 85 - P$, а функція пропонування праці: $L = 0,1w - 8$.

Визначте рівноважну ставку заробітної плати (грн. на місяць) та рівноважну кількість робітників, яких найме фірма.

Задача 2.

Фірма - досконалий конкурент на ринку готової продукції і монопсоніст на ринку праці виробляє за технологією: $Q = 12L - 2L^2$. Ціна одиниці готової продукції становить 5 грн. Функція пропонування праці має вигляд: $L = 0,1w - 2$.

Визначте, яку кількість праці (тис. чол.) і за якою ставкою заробітної плати (грн. на день) придбає фірма, що прагне максимізувати прибуток.

Задача 3.

Фірма, що діє на досконало конкурентному ринку готової продукції і купує працю на досконало конкурентному ринку праці, стає монополістом на ринку готової продукції. Вона виробляє продукцію за незмінною технологією: $Q = 2L$. Ціна одиниці праці становить 8 грн./день. Функція попиту на продукцію фірми описується рівнянням: $Q = 12 - P$.

1) Визначте, яку кількість праці найме фірма, обсяг її випуску та ціну продукції, що забезпечують максимізацію прибутку, якщо вона функціонує на досконало конкурентному ринку.

2) Визначте, яку кількість праці, яку найме фірма, обсяг її випуску та ціну продукції, що забезпечують максимізацію прибутку, за умов монополії.

Задача 4.

На міському ринку пасажирських перевезень мікроавтобусами попит на послуги водіїв-чоловіків описується рівнянням: $Q_D^ч = 2000 - 2W$, попит на послуги водіїв-жінок: $Q_D^ж = 1000 - w$. Загальна потреба міста у водіях становить 600 чол.

1) Визначте, скільки водіїв-чоловіків та водіїв-жінок наймуть місцеві транспортні компанії, якщо дискримінації в оплаті праці не існує.

2) Чи доцільно транспортним компаніям вдаватися до дискримінації за статевою ознакою?

Задача 5.

Ринковий попит на працю описується рівнянням: $Q_D = 70 - w$; ринкове пропонування праці: $Q_S = 4w - 30$, де Q - тис. робітників, w - денна ставка заробітної плати (грн./ день). Держава встановлює мінімальний рівень заробітної плати у 30 грн. на день.

Визначте, як вплине встановлення мінімуму заробітної плати на ринок праці.

Рекомендована література:

1 [с. 127-132, 136-139], 2 [с. 187-207], 3 [с. 215-230], 6 [с. 93-

103], 7 [с. 300-316], 10 [с. 246-249, 259-262], 11 [с. 235-258, 401-418], 14 [с. 143-151, 153-163], 15 [с. 145-146], 18 [с. 274-293], 17 [с. 140-145, 149-151], 26 [с. 135-145].

ТЕМА 7. РИНКИ КАПІТАЛЬНИХ І ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Мета:

Систематизувати найбільш поширені концепції функціонування ринків капіталу: ринку фінансового капіталу, ринку капітальних активів і ринку капітальних послуг. Дослідити механізм міжчасового вибору фірми та критерії прийняття інвестиційних рішень. Охарактеризувати особливості функціонування ринку землі.

Завдання:

1. Опрацювання способу дисконтування для оцінки вартості капіталовкладень.
2. Застосування методів оцінки ефективності інвестиційних рішень.
3. Дослідження методики визначення економічної оцінки земельних ділянок в Україні.

Питання для обговорення:

1. Попит і пропозиція на ринках капіталів.
2. Інвестиції і позичковий процент.
3. Пропозиція заощаджень.
4. Особливості формування ринку землі в Україні.

Ключові тотожності та залежності:

$I_O = C_O + S_O$ – розподіл доходу на споживання та заощадження поточного періоду

$C_I = (I + r) \cdot (I - C_O)$ – обсяг споживання в наступному періоді

$U = U(C_O, C_I)$ – функція корисності споживача

$$MRTP = -\frac{\Delta C_1}{C_0} - \text{гранична норма часової переваги}$$

$$1 + r = \frac{I_1}{I_0} - \text{альтернативна вартість одиниці поточного споживання}$$

$$MRTP = 1 + r - \text{умова оптимального міжчасового вибору}$$

$$K' = I_O - C_{OE} - \text{обсяг пропозиції заощаджень в поточному періоді}$$

$$i = \frac{\Delta R - \Delta C}{\Delta C} - \text{норма віддачі (прибутковості) інвестицій}$$

$$i = r - \text{умова максимізації прибутку від інвестицій}$$

$$FV = (1 + r) \cdot M_0 - \text{майбутня цінність суми грошей } M_0, \text{ яка є сьогодні}$$

$$PV = \frac{M_1}{1 + r} - \text{поточна цінність суми грошей } M_1, \text{ яка очікується через 1 рік}$$

$$NPV = (R_0 - C_0) + \frac{R_1 - C_1}{1 + r} + \dots + \frac{Rn - Cn}{(1 + r)^n} - \text{чиста цінність інвестиційного проекту}$$

$$IRR = -\frac{R_1 - C_1}{R_0 - C_0} - 1 - \text{внутрішня норма вдачі (прибутковість інвестиційного проекту)}$$

$$R - \text{земельна рента}$$

$$PV = \frac{R}{1 + r} + \frac{R}{(1 + r)^2} \dots + \frac{R}{(1 + r)^n} - \text{поточна цінність земельної ренти за } n \text{ років}$$

$$P_L = \frac{R}{r} - \text{ціна землі}$$

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Передбачається, що верстат буде працювати 3 роки, і щорічно приносити 2000 грн. доходу. Його залишкова вартість в кінці 3 року складе 6000 грн. Визначте поточну дисконтовану вартість верстата, якщо ставка проценту складає 8%.

Задача 2.

Фірмі запропоновані три інвестиційних проекти із наступними характеристиками:

Проект	А	Б	В
Витрати (грн.)	150	150	1000
Очікуваний прибуток (грн. /рік)	10	15	75

1. Обчисліть норму прибутку для кожного проекту.

2. Визначте доцільність реалізації цих проектів для фірми, якщо ринкова ставка проценту поступово зростає від 5% до 7%, а потім до 10%.

Задача 3.

Фірма бажає придбати виробниче устаткування, яке приносило б їй дохід протягом трьох років: 110 тис. грн. за перший рік, 121 тис. грн. за другий рік, 133 тис. грн. - за третій.

Визначте максимальну суму, яку фірма може заплатити за устаткування, якщо ставка проценту становить 10%.

Задача 4.

Фірмі, що здійснює перевезення пасажирів по місту, пропонують купити ще одне маршрутне таксі за 350 тис. грн. Фірма очікує одержувати від експлуатації маршрутного таксі доходи протягом трьох років: у перший рік - 200 тис. грн., на другий рік 100 тис. грн., на третій - 50 тис. грн. Наприкінці третього року фірма розраховує продати автомобіль за 60 тис. грн. Ставка проценту 10%.

Визначте, чи буде вигідною для фірми така покупка.

Задача 5.

Фірма хоче взяти в оренду верстат, котрий коштує 20000 грн. і слугує 5 років. Визначте, якою повинна бути мінімальна

річна орендна плата за експлуатацію верстата, якщо процентна ставка становить 10%.

Задача 6.

Фірмі запропоновані три інвестиційних проекти, розраховані на три роки:

Проект и	1 рік		2 рік		3 рік	
	Інвестиції тис. грн.	Чистий виторг, тис. грн.	Інвестиції, тис. грн.	Чистий виторг, тис. грн.	Інвестиції, тис. грн.	Чистий виторг, тис. грн.
A	400	100	100	200	-	800
B	300	-	200	600	-	500
C	400	-	100	500	-	600

Визначте внутрішню норму прибутковості (IRR) проектів і виберіть найкращий.

Рекомендована література:

1 [с. 146-149, 156-157], 2 [с. 187-207], 3 [с. 231-250], 6 [с. 104-107], 7 [с. 300-316], 10 [с. 273-278], 11 [с. 259-282], 14 [с. 143-151, 153-163], 15 [с. 147-154], 18 [с. 316-341], 17 [с. 156-159], 26 [с. 148-158].

ТЕМА 8. ЗАГАЛЬНА РІВНОВАГА ТА ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ

Мета:

Довести переваги економіки, яка складається з відкритих конкурентних ринків, базуючись на понятті «ефективності за Парето» та застосовуючи метод часткової та загальної рівноваги. Проаналізувати, як поведінка споживача, максимізуючого корисність споживчого кошика, і поведінка виробника, максимізуючого прибуток, забезпечують ефективний розподіл ресурсів у споживанні й виробництві та оптимізацію структури економіки в цілому.

Завдання:

1. Визначення ефективності виробництва і обміну.
2. Визначення добробуту членів суспільства за Паретто.

Питання для обговорення:

1. Моделі загальної рівноваги за Вальрасом і Неокейнсіанська.
2. Оптимум Паретто у сфері виробництва: галузь та економіка.
3. Оптимальна структура економіки.
4. Досягнення оптимального розміщення в обміні між індивідами.

Ключові тотожності та залежності:

MB – гранична вигода від споживання одиниці блага

$P = MC = MB$ – умова ефективності в обміні

$$MRS_{X,Y}^B = MRS_{X,Y}^C = \frac{P_X}{P_Y} = \frac{MU_X^B}{MU_Y^B} = \frac{MU_X^C}{MU_Y^C} \quad - \quad \text{умова}$$

ефективності оптимальності в обміні за Паретто

$$MRTS_{L,K}^X = MRTS_{L,K}^Y = \frac{P_L}{P_K} = \frac{MP_L^X}{MP_K^X} = \frac{MP_L^Y}{MP_K^Y} \quad - \quad \text{умова}$$

ефективності (оптимальності) у виробництві за Паретто

$$MRT = -\frac{\Delta Y}{\Delta X} = \frac{MC_X}{MC_Y} \quad - \quad \text{гранична норма трансформації}$$

$$MRT = \frac{MC_X}{MC_Y} = \frac{P_X}{P_Y} = MRS_{X,Y}^B = MRS_{X,Y}^C \quad - \quad \text{умова ефективного}$$

розміщення ресурсів

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Припустимо, що в економіці виробляються два товари А і В з відповідними кривими попиту та пропонування: $Q_D^A = 40 + 4P_B - 6P_A$, $Q_S^A = -12 - 2P_B + 4P_A$, $Q_D^B = 50 + 2P_A - 4P_B$, $Q_S^B = -10 - P_A + 2P_B$.

1. Знайдіть рівноважну ціну на ринку товару В, якщо ціна товару А становить 16 грн.
2. Яким буде співвідношення між обсягами попиту та пропонування на кожному з ринків, якщо ціна товару А становитиме 15 грн., а товару В 17 грн.
3. Як будуть змінюватись ціни на обох ринках для відновлення рівноваги?

Задача 2.

Припустимо, що попит на ринку апельсинів задається рівнянням: $Q_D = 6 - P$, а пропонування $Q_S = P - 1$.

1. Визначте рівноважну ціну (грн.) та рівноважний обсяг продукції (т).
2. Визначте величини надлишків споживачів і виробників та величину сукупного надлишку.
3. Припустимо, що уряд встановлює "підлогу" ціни у 6 грн. Проаналізуйте цю ситуацію з точки зору Парето-ефективності, втрат і вигод споживачів і виробників.
4. Як зміниться ситуація, якщо уряд встановить виробничу квоту у розмірі 2 т?
5. Подайте графічну ілюстрацію.

Задача 3.

Припустимо, що попит на товар задається рівнянням: $Q_D = 100 - 2P$, а пропонування становить $Q_S = P - 100$.

1. Побудуйте криві попиту та пропонування.
2. Визначте, чи може встановитись рівновага на такому ринку. Якою повинна бути умова рівноваги?

Задача 3.

У конкурентній ринковій економіці споживачі оцінюють граничну корисність товару Х у 4 ютилі, а товару У - у 8 ютилів.

Для фірм граничні витрати виробництва товару X складають 6 грн., товару Y- 4 грн. Визначте, чи є розподіл ресурсів у такій економіці Парето-оптимальним. Як існуючий розподіл ресурсів може бути покращений?

Задача 4.

Споживачі M і N розподіляють між собою запас благ $X = 30$ і $Y = 20$ одиниць. Функції корисності споживачів задані рівняннями: $U_M = X^{0.5}Y^{0.5}$, $U_N = X^{0.25}Y^{0.75}$. Побудуйте криву контрактів.

Задача 5.

Обмежені ресурси економіки - праця і капітал - в обсягах $K = 50$, $L = 100$ розподіляються між виробництвом товарів X і Y. Виробництво товару X описується виробничою функцією $Q_X = X^{0.5}L^{0.5}$, а товару $Q_Y = X^{0.2}L^{0.8}$.

Побудуйте криву виробничих контрактів та криву виробничих можливостей.

Задача 6.

Суспільство складається з 5 індивідів, кожний з яких має функцію попиту на суспільне благо: $Q_D = 20 - P$. Сукупні витрати на надання суспільного блага становлять: $TC = 50Q$.

Визначте аналітично та графічно оптимальний обсяг суспільного блага.

Рекомендована література:

1 [с. 162-166, 169-170], 2 [с. 215-221, 227-234], 3 [с. 251-264], 6 [с. 108-115], 7 [с. 332-339], 10 [с. 289-292, 301-305, 315-318], 11 [с. 341-364], 14 [с. 166-174], 15 [с. 155-162], 18 [с. 342-401], 17 [с. 163-167, 170-173], 26 [с. 161-172, 188-194, 197-206], 40 [с. 507-522].

ТЕСТИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1:

1. *Гранична корисність - це:*
  - А. Загальна сума задоволення від споживання певного набору благ.
  - Б. Мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ.
  - В. Середня величина задоволення від споживання певного набору благ.
  - Г. Додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага.
2. *Ізокоста - це лінія:*
  - А. Незмінних витрат, яка показує всі можливі комбінації праці і капіталу, які фірма може придбати за даного рівня витрат.
  - Б. Незмінних цін, яка включає всі можливі комбінації праці і капіталу за умови однакових цін факторів виробництва.
  - В. Однакового продукту, яка включає всі можливі комбінації праці і капіталу, що забезпечують один і той самий рівень випуску.
  - Г. Всі відповіді неправильні.
3. *Конкурентна фірма максимізуватиме прибуток або мінімізуватиме збитки, виробляючи обсяг продукції, для якого:*
  - А. Ціна дорівнює середнім сукупним витратам.
  - Б. Ціна дорівнює граничним витратам.
  - В. Граничний виторг дорівнює середнім змінним витратам.
  - Г. Граничний виторг дорівнює середнім сукупним витратам.
4. *Природна монополія існує, коли товар виробляє фірма, яка:*
  - А. Є власником всіх ресурсів, що застосовуються у виробництві даного продукту.
  - Б. Зі збільшенням обсягу випуску має економію на масштабі.
  - В. Має виробничу функцію з постійною віддачею від масштабу.
  - Г. Обслуговує групу покупців з усталеними уподобаннями щодо продукції фірми.
5. *Основна характеристика монополістичної конкуренції полягає у тому, що:*
  - А. Фірми не можуть вільно входити в галузь і виходити з неї.

- Б. На ринку діє незначне число фірм.
  - В. Фірми випускають диференційовану продукцію.
  - Г. Фірми не мають ніякого контролю над цінами.
6. *Олігополія - це ринкова структура, в якій діє:*
- А. Значне число конкуруючих фірм - виробників однорідної продукції.
  - Б. Значне число конкуруючих виробників диференційованої продукції.
  - В. Незначне число конкуруючих фірм - виробників однорідної або диференційованої продукції.
  - Г. Незначне число конкуруючих виробників диференційованої продукції.
7. *Еластичність попиту на працю тим вища, чим:*
- А. Нижча частка витрат на працю у витратах підприємства.
  - Б. Нижча ціна готової продукції.
  - В. Вища цінова еластичність попиту на готову продукцію.
  - Г. Менша можливість заміни праці капіталом у цьому виробничому процесі.
8. *Норма позичкового проценту – це:*
- А. Встановлений банком максимальний розмір плати за кредит.
  - Б. Відношення позичкового процента до розмір позики.
  - В. Різниця між сумою грошей, яка повертається, і позиченою.
  - Г. Різниця між номінальною і реальною позичковою ставками.
9. *Пропозиція землі є:*
- А. Абсолютно нееластичною.
  - Б. Абсолютно еластичною.
  - В. Еластичною.
  - Г. Нееластичною.
10. *Якщо два споживачі мають криві байдужості між двома товарами, які є прямими лініями, та однакові граничні нормами заміщення одного товару іншим, тоді контрактна лінія між ними на діаграмі Еджоурта:*
- А. Є діагональною лінією.
  - Б. Є точкою всередині діаграми.
  - В. Збігається зі сторонам діаграми.
  - Г. Є всією діаграмою.

МОДУЛЬ II. МАКРОЕКОНОМІКА

Змістовий модуль 3. Ринкова система та приватна закрита економіка

ТЕМА 1. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

Мета:

Отримати уявлення про сучасну концепцію Системи національних рахунків, освоїти основні показники, що відображують кінцеві результати економічної діяльності країни. Розглянути методи обчислення валового внутрішнього продукту та цін, за допомогою яких воно здійснюється.

Завдання:

1. Визначення та розрахунок основних макроекономічних показників та з'ясування взаємозв'язків між ними.
2. Застосування різних методів для розрахунку ВВП та порівняння отриманих результатів.
3. Обчислення номінального та реального ВВП. Розрахунок індексів цін та їх застосування.

Питання для обговорення:

1. Поняття та принципи Системи національних рахунків.
2. Характеристика основних макроекономічних показників та взаємозв'язок між ними.
3. Методи розрахунку ВВП.
4. Номінальний та реальний ВВП. Цінові індекси.
5. ВВП та економічний добробут.

Ключові тотожності та залежності:

$ВВП = (ВВ - МВ) + (ПП - С)$ – обчислення ВВП за виробничим методом;

$ВВП = СВ + ВІ + ДЗ + ЧЕ$ або $Y = C + I + G + NX$ – обчислення ВВП за витратами;

$BI = CI + A$ – валові інвестиції;

$ДВ = ДЗ + ТП$ – державні витрати;

$ЧЕ = X - M$ – чистий експорт;

$ЧВП = ВВП - A$ – Чистий національний продукт;

$ВВП = ЗП + ВКП + ЗД + (НП - С)$ – обчислення ВВП за доходами;

$НД = ЧНП - Пн$ – Національний доход;

$ĐààëüíèéÂĀĬ = \frac{Îî³íàëüíè \quad éÂĀĬ}{ĀâôëÿòîđĀĀ \quad Ĭ} \bullet 100\%$;

$I_p^P = \sum p_1 q_1 / \sum p_0 q_1$ – Індекс Пааше;

$I_p^L = \sum p_1 q_0 / \sum p_0 q_0$ – Індекс Ласпейреса;

$I_p^F = \sqrt{I_p^L \cdot I_p^P}$ – Індекс Фішера;

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Припустимо, що національне виробництво складається з двох товарів: X (споживчий товар), Y (засіб виробництва). У поточному році було виготовлено 500 одиниць X (ціна за одиницю 4 у.г.о.) та 120 одиниць Y (ціна за одну одиницю 10 у.г.о.). До кінця року 30 машин (товар Y) необхідно замінити новими.

Розрахувати:

- ВВП;
- ЧВП;
- обсяг споживання;
- обсяг валових інвестицій;
- обсяг чистих інвестицій.

Задача 2.

За наведеними даними розрахувати:

- ВВП (методами доходів та витрат);
- особистий доход;

- в) дохід кінцевого використання;
- г) обсяг винагороди за працю;
- д) обсяг чистого експорту;
- е) обсяг чистих приватних інвестицій.

1. Експорт	550,5	10. Проценти за капітал	301,5
2. Дивіденди	90	11. Трансфертні платежі	480
3. Амортизація	460,5	12. Споживчі витрати	2782,5
4. Заробітна плата	2163	13. Дохід індивідуальних власників	298
5. Державні закупки товарів та послуг	865,5	14. Податки на доходи корпорацій	132
6. Рента	218,5	15. Імпорт	507
7. Непрямі податки	385,5	16. Внески на соцстрах	222
8. Додаткові виплати до зарплати	420	17. Нерозподілені прибутки корпорацій	825
9. Валові приватні інвестиції	555,5	18. Податки на особисті доходи	558

Задача 3.

У 2005 р. номінальний ВВП країни становить 317 млрд. у.г.о., реальний ВВП – 294 млрд. у.г.о. Розрахуйте величину реального ВВП у 2010 р., якщо відомо, що дефлятор ВВП збільшиться на 13%, а номінальний ВВП очікується одержати обсягом 335 млрд. у.г.о.

Задача 4.

Розглянемо економіку, яка складається лише із двох виробників: хліба та автомобілів. У таблиці наведено дані за два роки:

	2000 рік	2010 рік
Ціна автомобіля (грн.)	10 000	12 000
Ціна буханки хліба (грн.)	1,0	2,0
Кількість вироблених автомобілів	500	600
Кількість випечених буханок хліба	500 000	600 000

- а) Приймаючи 2000 р. за базисний, розрахуйте номінальний ВВП та реальний ВВП для кожного року, а також дефлятор ВВП та індекс споживчих цін (ІСЦ).

- б) На скільки виросли ціни за період між 2000 та 2010 роком?
Порівняйте відповіді, які ви отримали, використовуючи індекс Ласпейреса та індекс Пааше.

Задача 5.

У 2007 р. номінальний ВВП країни становив 400 млрд. грн. У 2010 р. дефлятор ВВП дорівнював 2,0 відносно 2007 р. Реальний ВВП за 2007-2010 рр. збільшився на 50%. Обчисліть обсяг номінального ВВП у 2010 р.

Задача 6.

В економіці виробляється і споживається тільки чотири види благ: одяг, житло, їжа, розваги.

Розрахуйте ІСЦ і дефлятор для 2010 р., використовуючи дані 2007 р. як базові.

Товарні позиції	2007 р.		2010 р.	
	Обсяг виробництва (споживання), од.	Ціна, гр.од.	Обсяг виробництва (споживання), од.	Ціна, гр.од.
Одяг	10	20	12	21
Їжа	30	8	35	10
Житло	9	12	11	14
Розваги	8	7	15	11

Рекомендована література:

1 [с. 20-34], 2 [с. 23-28], 10 [с. 16-23], 7 [с. 230-243], 17 [с. 26-39], 19 [с. 49-72], 20 [с. 49-65], 23 [с. 33-53].

ТЕМА 2. КЕЙНСІАНСЬКА МОДЕЛЬ РІВНОВАГИ

Мета:

З'ясувати чинники, що визначають споживання, заощадження та інвестиції в закритій економіці; опрацювати основні положення кейнсіанської теорії та концепцію мультиплікатора витратів; дослідити умови забезпечення сукупними виттками рівноважного ВВП при повній та

неповній зайнятості та методи державного втручання.

Завдання:

1. Визначення величин граничної схильності до споживання, граничної схильності до заощадження, автономного споживання. Застосування рівняння кейнсіанської функції споживання, її графічне відображення.
2. Побудова графічної моделі рівноваги «Кейнсіанський хрест».
3. Визначення величини мультиплікатора автономних витрат.
4. Визначення величин рецесійного та інфляційного розривів.

Питання для обговорення:

1. Кейнсіанська концепція макрорівноваги. Умови побудови кейнсіанської моделі.
2. Кейнсіанські функції споживання і заощадження.
3. Проста модель рівноваги. Автономні видатки.
4. „Кейнсіанський хрест”. Теорія мультиплікатора.
5. Інфляційний та рецесійний розриви.
6. Дискреційна та недискреційна фіскальна політика. Державний борг.

Ключові тотожності та залежності:

$Y = AD \pm UI$ – невідповідність фактичних і запланованих витрат;

$C = \bar{C} + c'(Y - T)$ – функція споживання;

$c' = \frac{\Delta C}{\Delta Y}$ – гранична схильність до споживання;

$s' = \frac{\Delta S}{\Delta Y}$ – гранична схильність до заощадження;

Оскільки $\Delta Y = \Delta C + \Delta S$, то $1 = c' + s'$

$APC = \frac{C}{Y}$ – середня схильність до споживання;

$APS = \frac{S}{Y}$ – середня схильність до заощадження;

$\mu = \Delta Y / \Delta A$ або $\mu = 1 / MPS$ – мультиплікатор автономних витрат;

$\Delta TC = \Delta Y / \mu$ – величина рецесійного / інфляційного розриву;

$\mu_t = - \Delta Y / \Delta T$ або $\mu_t = - MPC / (1 - MPC)$ – податковий мультиплікатор;

$\mu_G = \Delta Y / \Delta G$ або $\mu_G = 1 / (1 - MPC (1 - t))$ – мультиплікатор державних витрат

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Використовуваний дохід дорівнює 500 грн., і на споживання витрачають 400 грн. За доходу у 800 грн. величина споживання становить 600 грн. Визначте MPC і MPS.

Задача 2.

В рівноважній економіці початковий приріст інвестицій = 40 млн. грн., гранична схильність до споживання = 0,8. Скільки складе підсумковий приріст ВВП після початкового етапу та трьох наступних етапів інвестування?

Задача 3.

Фактичні сукупні витрати в рівноважній економіці = 400 млн. грн., потенційний ВВП = 500 млн. грн., гранична схильність до споживання = 0,75. Чому дорівнює рецесійний розрив?

Задача 4.

Яким повинен бути рівноважний обсяг виробництва благ, щоб при автономному споживанні = 30 та граничній схильності до споживання = 0,4 попит на автономні інвестиції становив 120 одиниць?

Задача 5.

Функція споживання має вигляд: $C=200+0,6Y$, $I=500$.
Визначте рівноважний дохід та його зміни при зростанні інвестицій на 100 одиниць.

Задача 6.

Маємо гіпотетичну економіку з такою функцією споживання: $C = 46 + 0,64 \times Y$. Заплановані інвестиції становлять 34 млрд. грн. Використовуючи рівняння $Y = C + I$, визначте рівноважний ВВП.

Задача 7.

В умовах економічної рівноваги фактичний номінальний ВВП дорівнює 220 млрд. грн., потенційний ВВП — 200 млрд. грн., $s = 0,25$. Розрахуйте інфляційний розрив.

Задача 8.

Приріст автономних витрат становить 4 млрд. грн., $c = 0,8$. Визначте ефект мультиплікатора в умовах простої закритої економіки.

Рекомендована література:

1 [с. 76-133], 10 [с. 50-61], 10 [с. 112-142], 7 [с. 288-297], 19 [с. 158-174], 20 [с. 98-121, 221-241], 23 [с. 162-230].

ТЕМА 3. ГРОШОВИЙ РИНОК

Мета:

Розкрити сутність грошей. Дослідити механізм функціонування грошового ринку, вплив на нього банківської системи та монетарної політики.

Завдання:

1. Визначення структури грошової маси та розрахунок величини грошових агрегатів.
2. Опрацювання алгоритму мультиплікації банківських

резервів та грошової бази. Розрахунок величин депозитного мультиплікатора, коефіцієнта депонування, норми фактичного резервування, грошового мультиплікатора, грошової бази, пропозиції грошей.

3. Побудова кривих трансакційного попиту на гроші, попиту на гроші, як актив, сукупного попиту на гроші.
4. Моделювання грошового ринку та механізму досягнення рівноваги.

Питання для обговорення:

1. Гроші. Форми грошей. Грошова маса і її агрегати.
2. Модель пропозиції грошей. Мультиплікативне розширення банківських депозитів.
3. Попит на гроші: ефекти доходів, цін та процентних ставок.
4. Рівновага на грошовому ринку.

Ключові тотожності та залежності:

$MV = PQ$ – рівняння кількісної теорії грошей (обігу);

$TR = LR + ER$ або $TR = D \cdot rr$ – банківські резерви;

$CM = D - TR$ – кредитні гроші;

$\mu_d = \Delta M^s / \Delta D$ або $\mu_d = 1 / rr$ – депозитний мультиплікатор;

$B = TR + C$ – грошова база;

$cr = C / D$ – коефіцієнт готівки (депонування грошей);

$rr = TR / D$ – норма фактичного резервування депозитів;

$C = cr \cdot B / (cr + rr)$ – готівкові гроші;

$M^s = C + D = B \cdot (1 + cr) / (rr + cr)$ – грошова пропозиція;

$\mu_m = (1 + cr) / (rr + cr)$ – грошовий мультиплікатор

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Визначте суму грошей, яку Центральний банк умовної країни вилучив з обігу протягом року, якщо сумарна вартість

проданих за рік товарів і послуг становила 600 млрд. грошових одиниць, середня швидкість обігу грошей дорівнювала 8.

Грошова маса на початок року становила 80 млрд. грошових одиниць.

Задача 2.

Загальні резерви комерційних банків становлять 2 млрд. грн. Депозити цих банків становлять 8 млрд. грн. Норма обов'язкових банківських резервів – 20%. Якщо національний банк зменшить норму обов'язкових банківських резервів до 18%, то на скільки збільшиться пропозиція кредитних грошей за умови використання надлишкових резервів для видачі кредитів?

Задача 3.

На депозит комерційного банку №1 надійшло 100 тис. грн., резервна норма = 20%. На яку максимальну суму зможе надати новий кредит банк №3?

Задача 4.

В базовому році ВВП = 1000 млн. грн. В поточному році реальний ВВП збільшиться на 15%, а темп інфляції складе 5%, швидкість обертання грошей = 3. Визначте попит на гроші для угод в поточному році.

Задача 5.

Розрахуйте в мільйонах гривень прибуток банку, якщо відомо, що на депозити банк прийняв 640 млн. грн., норма резервування становить 5%, а депозитна та кредитна ставки дорівнюють відповідно 10 та 20%.

Задача 6.

Грошовий агрегат M1 дорівнює 10,7 млрд. грн., поточні рахунки – 2,9, розрахункові рахунки – 2,5, строкові депозити – 25,1, кошти держстраху – 1,8, кошти клієнтів за трастовими операціями – 1,3. Чому дорівнює агрегат M0?

Задача 7.

У 2007 р. коефіцієнт депонування грошей становив 10%, коефіцієнт фактичного резервування депозитів – 30%, а грошова

база – 200. У 2012 р. коефіцієнт депонування грошей дорівнює 20%, коефіцієнт фактичного резервування не змінився, а грошова база збільшилася на 50. Якщо пропозицією грошей керує механізм грошового мультиплікатора, то як вона змінилася за цей період?

Рекомендована література:

3 [с. С.623-687], 5 [с. С.306-326], 7 [с. 321-343], 17 [с. 250-295], 20 [с. С.366-401], 22 [с. С. 342-390], 27 [с. 157-173].

ТЕМА 4. МАКРОЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ

Мета:

З'ясувати сутність коливань в економіці та основні індикатори економічної нестабільності; дослідити види інфляції та безробіття, причини їх виникнення, а також моделі, що їх описують; проаналізувати їх наслідки та методи боротьби з ними.

Завдання:

1. Обґрунтування фази економічного циклу за допомогою індикаторів циклічних коливань.
2. Визначення рівнів зайнятості та безробіття. Розрахунок рівнів фактичного, природного та циклічного безробіття.
3. Застосування закону Оукена та визначення економічних наслідків безробіття.
4. Обґрунтування інфляції попиту та інфляції витрат. Обчислення рівня та темпу інфляції.

Питання для обговорення:

1. Цикли ділової активності: фази циклу та причини коливань.
2. Суть, види та соціально-економічні наслідки інфляції.
3. Причини інфляції. Інфляція попиту та інфляція пропозиції (витрат).
4. Безробіття: основні визначення та вимірювання.

5. Типи безробіття.
6. Взаємозв'язок інфляції та безробіття. Крива Філіпса.

Ключові тотожності та залежності:

$PI = (I_p^1 - I_p^0) / I_p^0$ – темп інфляції;

$\pi = I_p^1 - 100$ – рівень інфляції;

$i = r + \pi$ – рівняння Фішера;

$u = (U / L) \cdot 100$ – рівень безробіття;

$(Y - Y^*) / Y^* = -\beta \cdot (u - u^*)$ – закон Оукена;

$\pi = \pi^e - \beta \cdot (u - u^*) + \varepsilon$ – крива Філіпса

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Визначте рівень циклічного безробіття в умовній країні, потенційний ВВП якої становить 100 млрд. грошових одиниць, фактичний ВВП дорівнює 95 млрд. грошових одиниць, коефіцієнт Оукена становить 2,5.

Задача 2.

Обчисліть у млрд. доларів фактичний ВВП умовної країни, якщо відомо, що із 30 млн. осіб працездатного населення цієї країни мають роботу 70 %, 20% не входять до складу робочої сили, а решта – шукають роботу. Коефіцієнт Оукена дорівнює 2,5; природний рівень безробіття становить 6,5%; потенційний ВВП дорівнює 4 200 млрд. доларів.

Задача 3.

Визначте, яким міг бути потенційний ВВП країни, якщо його фактичний обсяг склав 765 млрд. гр. од., а фактичне безробіття дорівнювало 11%, фрикційне безробіття – 3%, структурне безробіття – 2% (коефіцієнт Оукена дорівнює 2,5).

Задача 4.

Якщо рівень інфляції знижується з 6% до 4%, і нічого більше не змінюється, тоді, згідно з ефектом Фішера, розрахуйте

як зміняться реальна та номінальна процентна ставка. Як зміниться реальна процентна ставка, якщо номінальна при цьому також знизиться на 2%.

Задача 5.

Припустимо, що за відсутності інфляції реальна процентна ставка (r) становила 5%.

Який розмір номінальної процентної ставки гарантує таку ж реальну процентну ставку при зростанні інфляції до 12?

Задача 6.

Кількість населення країни становить 50 млн. осіб. Частка робочої сили у населенні дорівнює 60%. Один зайнятий створює за рік продукції на 20 тис. грн. Фактичний ВВП країни становить 564 млрд. грн. Природна норма безробіття – 5%. Визначте рівень безробіття і ВВП-розрив.

Рекомендована література:

1 [с. 47-68], 2 [с. 149-160, 243-260, 272-289], 7 [с. 244-257], 17 [с. 309-320], 19 [с. 78-106], 20 [с. 296-348], 23 [с. 64-80, 139-151, 258].

Змістовий модуль 4. Змішана закрита економіка та відкрита економіка

ТЕМА 5. ОДНОЧАСНА РІВНОВАГА НА ТОВАРНОМУ ТА ГРОШОВОМУ РИНКАХ: МОДЕЛЬ IS-LM

Мета:

Дослідити модель IS – LM, яка є основним тлумаченням кейнсіанської теорії сукупного попиту в закритій економіці та аналітичним засобом обґрунтування стабілізаційної політики. Опрацювати методiku виведення функції кривих IS і LM, з'ясувати роль моделі IS – LM у визначенні ефективності фіскальної та монетарної політики.

Завдання:

1. Побудова кривої IS та пояснення її спадного нахилу.
2. Побудова кривої LM та пояснення її зростаючого нахилу.
3. Побудова моделі IS – LM та її застосування для аналізу впливу на дохід і проценту ставку заходів фіскальної та монетарної політики.

Питання для обговорення:

1. Ринок товарів і крива IS.
2. Грошовий ринок і крива LM.
3. Рівновага в моделі IS – LM у короткостроковому періоді.
4. Модель IS – LM і коливання економічної активності.

Ключові тотожності та залежності:

$Y = AD$ – загальна умова рівноваги;

$AD = C + I + G$ – структура сукупних витрат закритої економіки;

$C = \bar{C} + c'(1 - t) \cdot Y$ – функція споживання з урахуванням ставки оподаткування ;

$I = \bar{I} - b i$ – функція інвестицій;

$Y = \alpha \cdot (A - b i)$ – рівняння кривої IS;

$i = (k / h) \cdot Y - (l / h) \cdot (M/P)$ – рівняння кривої LM;

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Національну економіку описують такі рівняння:

$$C = 160 + 0,8 (Y - T);$$

$$I = 100 - 500 i$$

$$M^d = (0,5Y - 50 / i) P.$$

Державні видатки становлять 400, номінальна пропозиція грошей – 600, рівень цін – $P = 1$. а податки – $T=200$.

Визначте рівноважну процентну ставку r та рівень доходу Y .

Задача 2.

Розгляньте економіку країни X:

- а) Функція споживання описується формулою $C = 200 + 0,75(Y - T)$; функція інвестицій $I = 200 - 25i$; урядові витрати $G = 100$ і податки $- T = 100$. Побудуйте для країни X криву IS при умові, що i змінюється від 0 до 8.
- б) Функція попиту на гроші в країні X описується формулою: $(M/P)D = Y - 100i$; пропозиція грошей MS дорівнює 1000, а рівень цін P дорівнює 2. Для даної економіки побудуйте криву LM, при умові, що i змінюється від 0 до 8.
- в) Визначте рівноважне значення ставки процента i та рівня доходу Y .
- г) Припустимо, що обсяг урядових закупок зріс із 100 до 150. В якій мірі зсунеться крива IS? Які нові рівноважні значення ставки процента i та рівня доходу Y ?
- д) припустимо навпаки, що пропозиція грошей збільшилась із 1000 до 1200. Наскільки зсунеться крива LM? Які нові рівноважні значення ставки процента i та рівня доходу Y ?
- е) При початкових даних для грошової і фіскальної політики припустимо, що рівень цін виріс з 2 до 4. Що станеться в цьому випадку? Які нові рівноважні значення ставки процента та рівня доходу Y ?

Задача 3.

Закрита економіка описується рівняннями:

$Y = C + I + G$ – основна макроекономічна тотожність;

$C = 170 + 0,6 (Y - T)$ – функція споживання;

$T = 200$ – податки;

$I = 100 - 40r$ – інвестиційна функція;

$G = 350$ – державні видатки;

$(M/P)^D = 0,75 Y - 6r$ – функція попиту на гроші;

$M^S = 735$ – пропозиція грошей;

$P = 1$ – рівень цін.

- а) Виведіть рівняння кривих IS та LM.
- б) Визначте рівноважну процентну ставку r та рівень доходу Y .

Рекомендована література:

1 [с. 163-175], 2 [с. 101-108, 140-142], 10 [с. 100-108], 7 [с. 345-364], 20 [с. 280-295], 23 [с. 342-353].

ТЕМА 6. ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА

Мета:

З'ясувати сутність, методику визначення економічного зростання та його фактори: пропозиції; попиту; ефективності; соціокультурні та інституційні; опрацювати неокейнсіанський та неокласичний підходи, розкрити зміст основних моделей економічного зростання.

Завдання:

1. Обґрунтування впливу на капіталоозбросність окремих чинників: нагромадження капіталу, приросту населення, технічного прогресу.
2. Визначення рівня стійкої капіталоозбросності.
3. Обчислення темпів зростання сукупної продуктивності факторів виробництва.

Питання для обговорення:

1. Поняття, вимірники і фактори економічного зростання.
2. Кейнсіанська модель економічного зростання Харрода-Домара.
3. Базова модель економічного зростання за Р. Солоу.

Ключові тотожності та залежності:

$G_R = \Delta Y / Y$ – темп економічного зростання;

$T = (Y_1 - Y_0) / Y_0 \cdot 100$ – темпи приросту ВВП в %;

$Y = A \cdot K^b \cdot L^{1-b}$ – виробнича функція Кобба-Дугласа;

$T_y = a + b \cdot k + (1 - b) \cdot l$ – темпи зростання реального продукту для функції Кобба-Дугласа;

$$\frac{\Delta A}{A} = \frac{\Delta Y}{Y} - \alpha \frac{\Delta K}{K} - (1 - \alpha) \frac{\Delta L}{L} - \text{«Залишок Солоу»};$$

$s f(k^*) = (\delta + n + g) k^*$ – умова сталого стану економіки

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Нехай обсяг капіталу становить 250 одиниць, норма амортизації: 10%, а обсяг національного продукту: 50 одиниць. За якого рівня заощаджень обсяг капіталу не змінюватиметься?

Задача 2.

Припустімо, що обсяг продукції на працівника становить п'ять одиниць, а виробнича функція є $y = \sqrt{k}$. Сумарний обсяг капіталу дорівнює 500 одиницям. Яка чисельність робочої сили?

Задача 3.

Припустімо, що виробнича функція є $y = \sqrt{k}$, рівень заощадження: 40%, а норма амортизації: 10%. Який стаціонарний обсяг капіталу?

Задача 4.

Граничний продукт капіталу становить 0,5, а граничний продукт праці - 3. Капітал збільшується на 40 одиниць, а робоча сила – на 10. Наскільки зросте обсяг національного продукту?

Задача 5.

Темп приросту національного продукту становить 3%, а частка капіталу в національному продукті: 0,3. Нехай чисельність робочої сили зросла на 1%, а обсяг капіталу – на 2%. Обчисліть залишок Солоу.

Задача 6.

Припустімо, що єдиними компонентами сукупного попиту в країні є інвестиції та споживання. MPC дорівнює 0,8, а капіта-

ломісткість продукції - 2. У вихідному році ВВП країни становив 100 одиниць. Визначте, яким буде ВВП країни через три роки.

Задача 7.

Реальний продукт країни зростає середнім темпом 3% за рік. Обсяг капіталу в країні приблизно у 2,5 раза більший за річний ВВП. Частка амортизації у ВВП становить 10%. Капітал у країні привласнює 30% ВВП. Визначте, чи відповідає обсяг капіталу в економіці Багатії рівневі Золотого правила.

Рекомендована література:

1 [с. 329-348], 2 [с. 336-346], 10 [с. 27-36, 135-142], 7 [с. 470-487], 17 [с. 53-79], 19 [с. 338-358], 20 [с. 141-165], 23 [с. 239-253].

ТЕМА 7. ТЕОРІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета:

Дослідити основні механізми, які пов'язують національну економіку з рештою світу, вплив зовнішньоекономічної діяльності на умови формування економічної рівноваги; розкрити методологію складання платіжного балансу, зміст рахунків платіжного балансу, взаємозв'язки між цими рахунками та шляхи врівноваження платіжного балансу; з'ясувати теорію валютного курсу та засади функціонування міжнародної валютної системи.

Завдання:

1. Обґрунтування економічних вигод та втрат країни від участі в міжнародній торгівлі.
2. Визначення наслідків застосування тарифних обмежень, або їх скасування.
3. Методика складання платіжного балансу та механізм його врівноваження.
4. Визначення номінального та реального валютних курсів.

Питання для обговорення:

1. Теорії міжнародної торгівлі: теорія абсолютних переваг, теорія порівняльних переваг, Теорія Хекшера-Оліна, парадокс Леонтьєва.
2. Вигоди від зовнішньої торгівлі.
3. Умови торгівлі. Види та інструменти торгівельної політики.
4. Рахунки національного доходу і платіжний баланс.
5. Обмінні курси і конвертація валют.
6. Сучасна зовнішньоекономічна політика України.

Ключові тотожності та залежності:

$$T = P_x / P_m = \sum x_i p_i^x / \sum m_i p_i^m \quad - \text{«умови торгівлі»};$$

$$e_f = M_E^d / M_E^f - \text{курс іноземної валюти (курс прямої котирувки)};$$

$$e_d = M_E^f / M_E^d - \text{курс національної валюти (або курс оберненої котирувки)};$$

$$RER_d = e_d * P_d / P_f - \text{реальний обмінний курс національної валюти}$$

$$Y = C + I + G + NX - \text{сукупний дохід відкритої економіки};$$

$$S = I + NX - \text{внутрішні заощадження в економіці};$$

$$CAB + CFAB + SD + OSB = 0 - \text{сальдо всіх рахунків платіжного балансу}$$

Вправи для опрацювання:

Задача 1.

Припустимо, що приріст доходу в економіці дорівнює 10 млрд грн, а приріст імпорту: 1,2 млрд грн. При цьому $c = 0,7$; $t = 0,25$. Обчисліть приріст споживання домогосподарств згідно з його функцією у відкритій економіці.

Задача 2.

Припустимо, що в гіпотетичній економіці сальдо $CAB = 2800$ млн дол. США, сальдо $CFAB = -1900$ млн дол. США, сальдо статті «Помилки та упущення» $SD = -700$ млн

дол. США. На скільки потрібно змінити сальдо статті «Резервні активи», щоб урівноважити платіжний баланс?

Задача 3.

Уряд Країни А ухвалює рішення про запровадження мита на імпорту олії в розмірі 40 центів за 1 кг. Світова ціна на олію становить 800 дол. За тонну. Обсяг виробництва олії у Країні А за вільної торгівлі становить 50 тис.т, а за наявності ввізного мита – 60 тис. т. Обсяг споживання олії за вільної торгівлі становить 120 тис. т, а за імпортного мита – 100 тис. т. Різницю між споживанням і виробництвом Країна А покриває за рахунок імпорту.

Обчисліть:

- а) втрати споживачів даної країни від запровадження ввізного мита;
- б) виграш виробників Країни А від цього заходу;
- в) збільшення доходів державного бюджету країни від обмеження імпорту.

Задача 4.

Припустимо, що Японія вводить добровільне обмеження експорту автомобілів до Франції. Відомо, що в результаті таких обмежень обсяг імпорту до Франції скоротився з 60 до 40 тис. автомобілів, і ціна їх зросла на 1000 дол. На основі цих даних розрахуйте втрати добробуту Франції від запровадження добровільного обмеження експорту за умови, що на імпорту автомобілів встановлене специфічне ввізне мито в розмірі 500 дол.

Задача 5.

Між країною А і країною Б здійснювалися такі зовнішньоекономічні операції (млн дол. США): експорт товарів та послуг з країни А в країну Б - 250; грошові перекази із країни Б в країну А - 100; імпорту товарів і послуг у країну А - 230; купівля резидентами країни А цінних паперів фірм країни Б - 110; продаж цінних паперів фірм країни А резидентам країни Б - 70; імпорту золота у країну А - 80.

Складіть платіжний баланс країни А.

Задача 6.

Обмінний курс гривні до долара на початку 2001 р. складав 5,3 грн./дол. На початку 2002 р. рівень цін у США зріс на 5 % , а в Україні – на 20 % .

Яким має бути на початку 2002 р. номінальний курс гривні до долара, щоб реальний курс залишився без змін?

Рекомендована література:

1 [с. 288-322], 2 [с. 301-313], 10 [с. 148-162], 7 [с. 367-398, 404-460], 17 [с. 332-338, 345-375], 19 [с. 383-410, 417-474], 20 [с. 435-457, 476-502], 23 [с. 366-381, 393-394, 405-417].

ТЕСТИ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

1. *Ринкова вартість усіх кінцевих благ, зроблених у межах даної країни протягом року, - це:*
  - А. Валовий внутрішній продукт;
  - Б. Чистий внутрішній продукт;
  - В. Національний дохід;
  - Г. Чистий національний продукт.
2. *Дж. М. Кейнс зазначав, що гранична схильність до споживання додаткового доходу є:*
  - А. Нуль;
  - Б. Одиниця;
  - В. Між нулем і одиницею;
  - Г. Більша від одиниці;
  - Д. Від'ємною величиною.
3. *Що таке ліквідність грошей?*
  - А. Знецінення грошей під час інфляції;
  - Б. Здатність грошей використовуватися у розрахунках;
  - В. Зниження купівельної спроможності грошей;
  - Г. Вилучення банківськими установами фальшивих купюр.
4. *Інфляція витрат (пропозиції) виникає в умовах, коли:*
  - А. Збільшуються сукупні доходи в економіці;
  - Б. Збільшуються ціни на енергоресурси;
  - В. Зменшуються середні витрати на виробництво продукції;
  - Г. Усі відповіді невірні.
5. *Згідно з законом А. Оукена двохи процентне перевищення фактичного рівня безробіття над його природним рівнем означає, що відставання реального обсягу ВВП від потенційного складає:*
  - А. 2%;
  - Б. 4%;
  - В. 5%;
  - Г. 3%;
  - Д. значно більше, ніж 5%.
6. *Згідно моделі IS – LM, зростання державних видатків спричиняє:*
  - А. Збільшення доходу і падіння процентної ставки;
  - Б. Зменшення і доходу, і процентної ставки;

- В. Збільшення і доходу, і процентної ставки;
  - Г. Зменшення доходу і зростання процентної ставки.
7. *Фіскальна політика буде дискреційною, якщо зміняться такі параметри:*
- А. Знизяться ставки оподаткування;
  - Б. Підвищаться ставки оподаткування;
  - В. Збільшаться податкові надходження за незмінної прогресивної шкали оподаткування;
  - Г. Усі твердження правильні;
  - Д. Правильні відповіді – а, б.
8. *Якщо обсяг капіталу на працівника менший за його обсяг у стаціонарному стані, то інвестиції:*
- А. Більші, ніж амортизація;
  - Б. Менші, ніж амортизація;
  - В. Дорівнюють амортизації;
  - Г. Можуть бути меншими, більшими чи дорівнювати амортизації;
  - Д. Усі відповіді неправильні.
9. *Що стається, якщо якась країна не має абсолютної переваги у виробництві жодного товару:*
- А. Вона не має також ніякої порівняльної переваги;
  - Б. Вона буде мати порівняльну перевагу у діяльності, на яку вона має найменшу альтернативну вартість;
  - В. Вона пробує обійтися без торгівлі;
  - Г. Вона експортуватиме сировину і імпортуватиме готову продукцію.
10. *Складова частина платіжного балансу країни – рахунок поточних платежів — не включає:*
- А. Зміни в активах країни за кордоном;
  - Б. Транспортні послуги іноземним державам;
  - В. Товарний експорт;
  - Г. Чисті доходи від інвестицій.

V. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема	Зміст завдання	Орієнтовна кількість год.
	Модуль 1. Мікроекономіка	
T1	Визначення оптимального плану споживання аналітичним та графічним шляхом. Ознайомлення з особливими випадками функції корисності. Опрацювання моделі рівноваги споживача для випадку багатьох благ. Вплив ефекту доходу і ефекту заміщення на вибір споживача. Крива Енгеля, крива «дохід - споживання», крива «ціна споживання». Концепції Слуцького та Хікса. Парадокс Гіффена.	2
T2	Виробничі функції та їх види. Загальні властивості виробничих функцій. Виробнича функція Кобба-Дугласа. Виробнича функція Леонтьєва. Визначення оптимального плану товаровиробника аналітичним та графічним шляхами. Опрацювання економічних та бухгалтерських підходів до аналізу діяльності фірми.	2
T3	Поняття ринкової структури. Класифікація типів ринкових структур та їх критерії. Ознаки досконалої конкуренції та умови її формування, її переваги і недоліки. Конкурентна фірма та конкурентна галузь. Визначення оптимального плану виробництва за умов досконалої конкуренції аналітичним та графічним шляхами. Економічні прибутки та економічні збитки. Визначення надлишку виробника, споживача та сукупного надлишку (чистої вигоди) на ринку.	2
T4	Монополія, монопсонія та монопольний ринок. Чиста монополія та її характерні риси. Вхідні бар'єри у галузь. Різновиди монополій. Природна монополія. Монопольна влада, її параметри. Визначення оптимального плану виробництва за умов монополії аналітичним та графічним шляхами. Порівняльний аналіз досконалої конкуренції та чистої	2

	монополії. Вплив податку на ціну виробника. Економічні наслідки та соціальна ціна монополії. Суспільні збитки монопольної влади. Антимонопольне законодавство та регулювання природних монополій. Ознайомлення з антимонопольною політикою України.	
T5	Монополістична конкуренція, її особливості та умови виникнення. Визначення оптимального плану виробництва за умов монополістичної конкуренції і олігополії аналітичним та графічним шляхами. Влив диференціації на еластичність попиту за умов монополістичної конкуренції. Олігополія з точки зору теорії ігор. Дуополія. Цінова війна та її особливості. Криві реагування. Моделі Бертрана та Курно. Основні поняття теорії ігор та застосування її стратегій.	3
T6	Ресурси як фактори виробництва. Види факторів виробництва. Мікроекономічний аналіз ринків факторів виробництва. Вивчення особливостей встановлення рівноваги на ринку праці за умов монопсонії та двосторонньої монополії. Ознайомлення з роллю профспілок на конкурентному ринку праці та сучасних тенденцій розвитку ринку праці в Україні.	2
T7	Поняття капіталу і капітальних запасів. Інвестиції та їх види. Процент та процентна ставка. Характеристика ринку капіталу. Вивчення методів та критеріїв оцінки інвестиційних проектів. Види земельної ренти. Ціна землі як дисконтована вартість. Ознайомлення з особливостями формування ринку капіталу та ринку землі в Україні.	3
T8	Побудова коробки Еджоурта та визначення оптимуму Паретто. Ознайомлення з особливостями встановлення та порушення загальної економічної рівноваги в перехідний період. Опрацювання економічної теорії суспільного добробуту. Визначення економічної ролі держави в ринковій економіці.	2
	Всього за модуль 1	18

	Модуль 2. Макроекономіка	
T1	СНР: мета та переваги. Відмінність СНР від системи балансу народного господарства. Відмінність ВВП та ВВП. Проміжний та кінцевий продукти. Статичні методи підрахунку національного доходу та національного продукту. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джінні. ВВП та проблеми оцінки економічного добробуту нації. Чистий економічний добробут.	2
T2	Класична, кейнсіанська і неокласична концепції споживання. Ринок благ. Фактори попиту домогосподарств. Дохід кінцевого використання. Інвестиції як фактор сукупного попиту. Теорія інвестування. Акселератор інвестицій. Позичковий відсоток. Чинники інвестицій. Система вилучень та ін'єкцій в економічному кругообігу. Приватні заощадження-інвестиції як спрощена модель економічної рівноваги. Фіскальна політика і державний бюджет. Фінансування бюджетного дефіциту.	2
T3	Поняття грошей. Готівкові гроші. Безготівкові гроші. Макроекономічні функції грошей. Грошова маса. Структура грошової маси в Україні. Банківська система та основні функції комерційних банків. Номінальна та реальна процентна ставка. Види, цілі та інструменти грошово-кредитної політики.	3
T4	Циклічність як форма економічного розвитку. Сутність та структура економічного циклу. Індикатори циклічних коливань. Теорії економічних циклів. Концепції зайнятості та їх еволюція. Основні особливості ринку праці в Україні. Основні завдання державної служби зайнятості. Інфляція: сутність, причини та види. Методи вимірювання інфляції. Стагфляція. Головні наслідки інфляції. Механізм антиінфляційної політики.	2
T5	Ефективність фіскальної і монетарної політики на основі моделі IS-LM. Зовнішні шоки у моделі IS-LM.	3

T6	Економічне зростання. Економічний розвиток. Екстенсивне та інтенсивне економічне зростання. Темп економічного зростання. Фактори економічного зростання: фактори попиту, пропозиції, розподілу. Міжнародні порівняння економічного зростання. Межі економічного зростання та його державне регулювання.	2
T7	Міжнародна торгівля: необхідність та роль у розвитку національної економіки. Нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі. Кількісні обмеження зовнішньої торгівлі. Політика протекціонізму та її аргументи. Структура платіжного балансу України. Міжнародні фінансово-економічні організації. Паритет купівельної спроможності. Попит і пропозиція як чинники валютного курсу. Зв'язок валютного курсу з платіжним балансом. Валютні системи в розвитку. Макроекономічна рівновага невеликої відкритої економіки. Загальна характеристика та графічне зображення моделі Мандела-Флемінга.	4
	Всього за модуль 2	18
	РАЗОМ	36

VI. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Модуль “Мікроекономіка”

1. Андреюк Н.В. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2004. – 176 с.
2. Базилінська О.Я., Мінін О.В. Мікроекономіка: Навч. посіб. – К.: „ЦНЛ”, 2004. – 351 с.
3. Базилевич В.Д. Мікроекономіка. Підручник 2-ге вид. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
4. Брояка А.А., Нікітченко В.С., Феняк Л.А.. Методичні вказівки до підготовки курсових робіт з "Економічної теорії" для студентів факультету менеджменту всіх форм навчання за спеціальностями: 6.030601 «Менеджмент» (МПО, ДРУ). – Вінниця: ВДАУ, 2009. – 41 с.
5. Ватаманюк З.Г. та ін./ За ред. Панчишина С.М. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка. Підручник у 2 книгах. – К.: Знання, 2009. – 723 с.
6. Вініченко І.І., Даций Н.В., Корецька С.О. Мікроекономіка: навчальний посібник. – Київ: ЦНЛ, 2005. – 272 с.
7. Гальперин В.М., Игнатьев С.И., Моргунов В.И. Микроэкономика: В 2 т. / Под ред. В.М. Гальперина. – С.-Пб.: Экон. школы, 1994. - Т. 1. - 349 с.
8. Гамильтон Дж. Методичний посібник до "Мікроекономіки" Р. Піндайка і Д. Рубінфелда / Пер. з англ. А. Олійника, Р. Скільського. - К.: Основи, 1996. - 233 с.
9. Горобчук Т.Т. Мікроекономіка: Навч.-метод. посіб. – К.: ЦУЛ, 2004. – 236 с.
10. Горошко М.Ф., Кулішов В.В. Мікроекономіка: Тести. Ситуації. Задачі./ Навч. посібник. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 368 с.
11. Гронтковська Г.Е., Косік А.Ф. Мікроекономіка: Навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2004. - 404 с.
12. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Микроэкономика: Пер. с англ. / Под общ. ред. Б. Лисовика, В. Лукашевича. – С.-Пб.: Экон. школы, 1994. - 448 с.
13. Долан Э.Дж., Линдей Д. Рынок: микроэкономическая модель / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. В. Лисовика, В. Лукашевича. – С.-Пб.: Экон. школы, 1992. - 496с.

14. Задоя О.А. Мікроекономіка: Курс лекцій./ Навч. посібник. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 176 с.
15. Зянько В.В. Мікроекономіка: Навч. посіб. Вінниця: Універсум-Вінниця – 2001.
16. Камаев В.Д. и др. Учебник по основам экономической теории: (Экономика). - М., 1994.
17. Карагодова О.О., Черваньов Д.М. Мікроекономіка: Навч. посіб. - К.: Четверта хвиля, 1997. - 204 с.
18. Косік А. Ф. Мікроекономіка: Практикум. Навчальний посібник/ Г. Е Гронтковська, А. Ф Косік. - К.: ЦНЛ, 2004. - 414 с.
19. Лісовий А.В. Мікроекономіка: Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2003. – 192 с.
20. Лісовицький В. М. Мікроекономіка: Навчальний посібник/ В.М. Лісовицький. - 3-е вид., перероб. і доп.. - К.: КОНДОР, 2007. - 164 с.:
21. Макконнелл К., Брю С. Экономикс: принципы, проблемы и политика: В 2 т. - М., 1992.
22. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. Ч.2. Мікроекономіка / Пер. з англ. 13-го вид. С. Панчишина, О. Ватаманюка, З. Ватаманюка; Керівник проекту З. Ватаманюк. - Львів: Вид. спілка "Просвіта", 1999. - 649с.
23. Максимова В.Ф. Микроэкономика: Учебник: 3-е изд, перераб. и доп. — М.: Соинтэк, 1996 . — 326 с.
24. Мікроекономіка: Збірник практичних вправ для аудиторної та самостійної роботи студентів економічних спеціальностей / Луціков Ю.А., Хаєцька О.П. – Вінниця: ВЦ ВДАУ, 2005. - 44 с.
25. Мікроекономіка. Методичні рекомендації для аудиторної та самостійної роботи студентів економічних спеціальностей / Луціков. Ю.А., Хаєцька О.П. – Вінниця: ВЦ ВДАУ, 2005
26. Мікроекономіка і макроекономіка: Підруч. для студентів екон. спец, закладів освіти / За заг. ред. С. Будаговської. - К.: Основи, 2007. - 518 с.
27. Мікроекономіка: Опорний конспект лекцій / В. Базилевич, В. Лук'янов, Н Писаренко, Н Квіцинська; Київський державний торговельно-економічний університет. - К.: Четверта хвиля, 1998. - 248 с.

28. Мікроекономіка Л. С. Тарасевич, П. И. Гребенников, А. И. Леусский. – М.: Юрай, 2006. – 374 с
29. Нарижна Л.Д. Мікроекономіка в схемах: Навчальний посібник/ Л.Д. Нарижна, Л.Н. Пономарьова. - К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 160 с
30. Нікітченко В.С., Брояка А.А., Феняк Л.А., Хаєцька О.П. Мікроекономіка. Методичні вказівки для аудиторної та самостійної роботи студентів факультету менеджменту за спеціальностями: 6.030.601 «Менеджмент» (МПО, ДРУ). – Вінниця: ВЦ ВНАУ, 2010. – 68с.
31. Павленко І. М. Мікроекономіка: Навчальний посібник/ І.М. Павленко, ; Міністерство освіти і науки України. - К.: ЦУЛ, 2006. - 288 с.
32. Піндайк Р., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка / Пер. з англ. А. Олійника, Р. Скільського. - К.: Основи, 1996. - 646 с.
33. Пода А.К., Вашків О.П., Куц Л.Л. Мікроекономіка: Зб. задач для студентів екон. спеціальностей: Навч. посіб. - К.: ЖДО, 1995. -123 с.
34. Поплавська Ж.Б. Мікроекономіка: Навчальний посібник. – К.: Аперта, 2009. – 220 с.
35. Самуэльсон П. Экономикс. Том 1,2. – М.: НПО Алгон. – 1994.
36. Семуельсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. Мікроекономіка: Пер. з англ. С. Панчишина. - К.: Основи, 1998. - 676 с.
37. Слухай С.В. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки. – К.: Лібра, 1998.
38. Старостенко Г. Г. Мікроекономіка: Навчальний посібник/ Г.Г. Старостенко. - К.: ЦНЛ, 2006. - 152 с.
39. Стеблій Г. Я. Мікроекономіка: Навчальний посібник/ Г.Я. Стеблій. - К.: "Фірма "ІНКОС", ЦНЛ, 2007. - 221 с.
40. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки 2-ге вид., перероб. і доп., з модельно-комп'ютерним додатком на лазерному диску: Підручник. - К.: Знання, 2007. - 579 с.

2. Модуль «Макроекономіка»

1. Базилінська О.Я. Макроекономіка: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 442с.
2. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Опорний конспект лекцій.- К.: Четверта хвиля, 2008. – 227 с.
3. Батура О.В. Макроекономіка: Навчальний посібник/ О.В. Батура, О.Ф. Івашина, Л.Ф. Новікова. - К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 236 с
4. Білецька Л.В. Білецький О.В. Савич В.І. Економічна теорія: Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка. – К.: ЦНЛ, 2005. 652 с.
5. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Пер с англ. – М.: Дело ЛТД, 1994.
6. Брагинский С., Повзнер Я. Политическая экономия: дискуссионные проблемы, пути обновления. – М.: Мысль, 1991.
7. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І. та ін. Мікроекономіка та макроекономіка: Підручник. За ред. Будаговської С. – К.: Основи, 2007. – 517 с.
8. Дзюбик С., Ривак О. Основи економічної теорії. – К.: 1994. – 336 с.
9. Долан Дж., Линдсей Д. Макроэкономика (Пер. с англ. В. Лукашевича и др.). С-Пб., 1994.
10. Кривцов О.С. та ін. Макроекономіка у запитаннях та відповідях: Навчальний посібник / О.С. Кривцов, В.М. Бережний, В.М. Онегіна, - К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 200 с.
11. Круш П.В. Макроекономіка: Навчальний посібник/ П.В. Круш, С.О. Тульчинська; Міністерство освіти і науки України. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 397 с.
12. Кушнір В.С. Мікро- та макроекономіка, К.: Видавництво "Фірма "ІНКОС", Центр навчальної літератури, 2006.- 253с.
13. Лушіков Ю.А., Феняк Л.А., Брояка А.А. Методичні вказівки з курсу “Макроекономіка” до практичних занять для студентів факультету менеджменту (спеціальностей 7.050.201 МО та ПЗ) та факультету економіки підприємництва (спеціальностей 7.050.106 ОА, 7.505.10 ФК та 7.050.100 ЕК). – Вінниця: ВЦ ВДАУ, 2005. – 43 с.

14. Макроекономіка: Навч. посібн/ І.І. Вініченко, О.В. Гончаренко, Н.В. Даций, С.О. Корецька; Міністерство освіти і науки України. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 171 с.: рис., табл.
15. Макконнелл К.Р., Брю С.П. Экономика. Принципы, проблемы и полититка. – М.: Республика, в 2-х томах, 1994.
16. Мельник А.Ф. Мельник А.Ф. Желюк Т.Л. Длугопольський О.В. Панухник О.В. Макроекономіка та макроекономічна політика. - К.: "Знання", 2008. - 699с.
17. Мельникова В.І., Клімова Н.І. Макроекономіка: Навчальний посібник.-К.: ВД “Професіонал”, 2004.- 394 с.
18. Микро- Макроекономіка. Практикум. Под общей ред. А. Огибина. – С.-Пб.: АО Литера плюс, 1994. – 427 с.
19. Небава М.І. Теорія макроекономіки. Навчальний посібник – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. – 536 с.
20. Панчишин С.М. Макроекономіка: Навчальний посібник. Вид. 2-ге стереотипне. К.: Либідь, 2005.- 616 с.
21. Пушкаренко П.І. Несветов О.О. Кочубей Р.В. Теоретичні основи сучасної макроекономіки.- Суми: ВТД "Університетська книга", 2007, 331 с.
22. Радіонова І.Ф. Макроекономіка та економічна політика. Підручник. – К.: Таксон, 1996.
23. Савченко А.Г., Макроекономіка: Підручник. - К.:КНЕУ, 2005. - 441с.
24. Савченко А.Г. Макроекономіка: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. Дисц.- Вид 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2001 – 312 с.
25. Савченко А.Г., Пухтаєвич Г.О., Тітьонко О.М. Макроекономіка: Підручник. – К.: Либідь, 1999. – 288 с.
26. Семюелсон Пол А. Макроекономіка/ Пол А. Семюелсон, Вільям Д. Нордгауз; Пер. з англ С. Панчишин. - К.: Основи, 1995. - 544 с.
27. Самуэльсон П. Экономикс. Том 1,2. – М.: НПО Алган. – 1994.
28. Солонінко К.С. Макроекономіка: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей ВНЗ.- К.: ЦУЛ, 2002. – 320 с.
29. Харкянен, Л.В. Макроекономіка: Навчальний посібник/ Л.В. Харкянен; Міністерство освіти і науки України. - К.: Каравела, 2006. - 176 с.

Укладачі: к.е.н. БРОЯКА Антоніна Анатоліївна,
ст. викладач ФЕНЯК Лариса Анатоліївна,
асистент ХАСЦЬКА Ольга Петрівна.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для проведення практичних занять та організації
самостійної роботи з дисципліни
«Економічна теорія (мікроекономіка та макроекономіка)»
для студентів факультету менеджменту денної форми
навчання ОКР «Бакалавр», галузь знань 0306 «Менеджмент
і адміністрування», напрям підготовки 6.030601
«Менеджмент» (МОА, МЗЕД, ММС)